Dr. STJEPAN LOVRENOVIĆ,
sekretar Zanatske Komore u Sarajevu

KALKULACIJA U ZANATSTVU

SARAJEVO, 1946

Dr. STJEPAN LOVRENOVIĆ,
sekretar Zanatske Komore u Sarajevu

KALKULACIJA U ZANATSTVU

SARAJEVO, 1946

Štamparija »Oslobođenje«, Sarajevo

Uputstvom za određivanje cijena zanatskim uslugama i proizvodima br. 7867 od 13. XII. 1945 god. propisan je obavezan način kalkuliranja u zanatskoj radinosti. Šta više za sve usluge i zanatske proizvode kojima cijene nisu određene individualno ili kolektivno, a čije cijene prelaze preko 100 dinara, preduzeća odnosno zanatlije dužni su izdavati račune i u iste stavljati obavezno skraćenu kalkulaciju prema odredbama naprijed spomenutog uputstva.

Budući će se ogromna većina zanatlija, a i nižih organa vlasti, veoma teško snalaziti u prvo vrijeme u ovoj novoj obaveznoj zanatskoj kalkulaciji, odlučio sam da im u tom pomognem analizom i objašnjenjem uvodno citiranoga uputstva. Time će se ujedno provesti u djelo preporuke raznih Ministarstava, Zemaljskog ureda za cijene i dr., upućene zanatskim organizacijama u Bosni i Hercegovini, da se zanatlije što bolje upoznaju s ovim propisima o kalkulaciji, a i olakšati rad nižim organima vlasti uposlenim na odobravanju cijena i kontroli zanatskih kalkulacija.

Značaj i svrha kalkulacije

Može se reći da je pojam kalkulacije u zanatstvu star kao i sama zanatska radinost.

Već prvi primitivni zanatlije pri izradi svojih jednostavnih proizvoda sigurno su razmišljali o tome za što i kako će zamijeniti — dakle pod koju cijenu — ove svoje proizvode u svome tadašnjem skučenom privrednom saobraćaju sa drugim ljudima.

Razvojem čovječanstva u duhovnom i materijalnom pravcu razvija se kod ondašnjih zanatlija i smisao za kalkulaciju, za računanje, sve dok s vremenom ne poprimi konkretnije oblike: izračunavanje troškova proizvodnje, zaračunavanje zarade, te konačno formiranje prodajne cijene proizvoda. Time je zanatskoj preduzimljivosti i njezinim nosiocima — zanatlijama bila zacrtana linija koja ih je vodila prosperitetu, što je, bez sumnje, neophodno potrebno ostvariti ako se želi normalan razvitak izvjesne aktivnosti, a pogotovo privredne.

Sasvim je razumljivo da su ti prvi počeci relativno ispravno postavljene kalkulacije u principu — kao odraz prosvjetne i opće kulturne zaostalosti tadašnjih zanatskih krugova — počivali kao i sve ostalo na primitivnim temeljima. Radi toga ne bi nas moglo čuditi što se je veoma često događalo da je, usprkos i tome kalkuliranju, mnogi zanatlija doživljavao neuspjeh u svojoj privrednoj aktivnosti i to baš radi tih nedostataka i zabluda nastalih kod određivanja prodajne cijene njegovih proizvoda.

U to vrijeme, pa sve do najnovijeg doba, kalkuliranje u zanatstvu nije bilo vezano ni uz kakve forme i propise, pa ga, radi toga, možemo nazvati sistemom slobodne zanatske kalkulacije.

Takav pak sistem u oblasti kalkulacije potpuno je i odgovorao privrednom sistemu u kome je izrastao, poznatom pod imenom ekonomskog liberalizma.

Međutim, za vrijeme prvog Svjetskog rata, a naročito prvih godina iza njega, ukazala se je potreba za sputavanjem ovoga ekonomskog liberalizma u njegovoj klasičnoj formi u kojoj je do tada postojao. Tim pak sputavanjem htjelo se je postići uklanjanje mnogobrojnih ekonomskih suprotnosti i teškoća, koje su vrlo često dovodile kapitalističke države u bezizlaznu situaciju (nezaposlenost, anarhična proizvodnja, ekonomske krize itd.), a neizbježne su u ovakvom privrednom sistemu.

Najprikladniji način toga sputavanja našao se je u dirigiranoj odnosno kontroliranoj privredi, a kao dirigent odnosno kontrolor pojavljuje se država preko svojih raznih organa, ustanova, poduzeća itd.

Ali, budući je država bila u stvari instrument kapitalističkog društvenog sloja jasno je da je ona ovo svoje dirigiranje odnosno kontroliranje u privredi usklađivala uvijek sa interesima vladajućih kapitalističkih krugova. Uslijed toga razumljivo je što je namjeravano sputavanje ekonomskog liberalizma bilo samo formalne prirode, pa se je, dosljedno tome, i nadalje nastavila igra ekonomskih suprotnosti i proturječnosti sa svim svojim teškim posljedicama za široke narodne slojeve.

I u predratnoj Jugoslaviji bilo je pokušaja dirigiranja i kontroliranja privrede. Tako se je putem nekih državnih

ustanova i poduzeća, te putem kontrole vanjske trgovine htjelo djelovati na razmjenu dobara i na cijene istih, ali su svi ti pokušaji propadali onog časa čim bi se dotakli interesa vladajućih krugova angažiranih u privrednoj djelatnosti.

Novi, drugi, Svjetski rat još je imperativnije postavio na dnevni red problem dirigiranja odnosno kontroliranja privrede sa strane države. Države se, pred ogromnim zahtjevima rata, predaju rukovođenju privredom: povećanju domaće proizvodnje, racionalnom iskorišćavanju domaćih sirovina, krutoj politici cijena diktiranoj nestašicom robe itd. Ukoliko su pojedine države u tome imale više uspjeha nego u doba mira razlog tome leži u činjenici odbrane ratom uzdrmanih pozicija kapitalista pojedinih zemalja.

Svršetak rata nalazi mnoge pa i našu zemlju opustošenu po okupatoru. Stoga se rukovodiocima privredne politike u našoj novoj državi postavlja odmah u početku potreba živog i neposrednog učešća države u privredi u cilju zaštite širokih narodnih slojeva u oblasti snabdjevanja robom i održanja pristupačnih i snošljivih cijena.

Međutim, naši privredni rukovodioci ne zadovoljavaju se kao oni iz predratne Jugoslavije i drugih zemalja samo formalnim dirigiranjem odnosno kontroliranjem postojećeg stanja u privredi, nego oni u ovom poslu idu dalje i ostvaruju viši tip pune dirigirane privrede: plansku privredu, sa ciljem osposobljavanja privrede u smjeru što potpunijeg zadovoljenja potreba naroda i prvenstvenog služenja iste interesima zajednice.

Za dosljedno provađanje ove vrste privrede ili bolje rekući kao njen uslov predviđa se i u samome Ustavu

opći državni privredni plan, koji će zahvatiti sve faze ekonomskog procesa: proizvodnju, distribuciju i potrošnju dobara.

Sasvim je razumljivo da ni politika cijena neće moći ostati izvan okvira ovoga plana. Naprotiv, budući je problem cijena jedan od najvažnijih u domeni privredne politike on će u tom planu biti obuhvaćen u svom punom opsegu. Da će tako biti dokaz je i okolnost što se naši privredni rukovodioci već u samom početku organiziranja države živo interesiraju za nj.

Tako se u oblasti kalkulacije, shvaćene u širem smislu riječi, već 1 februara 1945 god. donosi Odluka o jednoobraznom računovodstvu u svim poduzećima preko 50 uposlenih radnika. Ovo jednoobrazno računovodstvo uvodi se u interesu što racionalnije privredne djelatnosti i mogućnosti uspješnog nadzora nad radom poduzeća.

Nastavljajući rad u području propisivanja načina kalkuliranja i određivanja cijena donosi se 11 maja 1945 g. Uputstvo za određivanje cijena u trgovini na veliko i na malo, a 25 maja 1945 god. Uputstvo za određivanje cijena zanatskim uslugama. Konačno, 8 oktobra 1945 god., propisuje se Opće uputstvo za kalkulaciju u privrednim preduzećima, po kome će se uglavnom vršiti kalkulacije u poduzećima sa serijskom proizvodnjom (industrije).

Kada k tome potsjetimo na formiranje Saveznog i Zemaljskih ureda za cijene, na Uredbu o određivanju cijena u dinarima DFJ od 20 IV 1945 god., Uredbu o regulisanju cijena od 8 VI 1945 god., Uredbu o određivanju i kontroli cijena od 24 oktobra 1945 god., Uredbu o izjednačenju cijena industrijskih i zanatskih proizvoda od 12 XI 1945 god. itd., onda ćemo imati jasnu predočbu o velikoj aktivnosti i živom interesiranju naših vrhovnih privrednih rukovodioca za ove probleme i za njihovo brzo rješavanje.

Donošenjem pak prednjih odredaba potpuno je u oblasti cijena napušten sistem slobodne kalkulacije u prilog sistema obavezne ili vezane kalkulacije.

Preko ovoga sistema vezane kalkulacije država će ostvariti željeni i puni nadzor kod formiranja cijena u trgovini, zanatstvu i industriji što je od naročite važnosti za održanje cijena na nivou pristupačnom širokim narodnim slojevima u današnje vrijeme oskudice u robi i materijalu. Pored toga ove će mjere znatno doprinijeti da se dobije uvid u rentabilnost, prosperitet i opće stanje pojedinog poduzeća odnosno posla što je opet potrebno poznavati radi potpunije izrade općeg državnog privrednog plana.

Budući je, međutim, spomenuto Uputstvo za određivanje cijena zanatskim uslugama od 25 V 1945 god. imalo izvjesnih nedostataka, Savezni ured za cijene održao je novembra 1945 god. konferenciju na kojoj se je detaljno razmotrilo pitanje kalkulacije u zanatstvu. Kao rezultat ove konferencije — kojoj su prisustvovali pretstavnici Zemaljskih ureda za cijene, Glavnog odbora JSRNJ i Zanatskih komora — je Uputstvo za određivanje cijena zanatskim uslugama i proizvodima od 13 decembra 1945 god., koje je predmet razmatranja ove naše brošure.

Na osnovu Uredbe o određivanju i kontroli cijena Savezni ured za cijene pri Privrednom savjetu Savezne vlade propisuje

UPUTSTVO

ZA ODREĐIVANJE CIJENA ZANATSKIM USLUGAMA I PROIZVODIMA

Cijene usluga i proizvoda kod zanatskih preduzeća, gdje se uključuju i zanatske proizvođačke zadruge, uspostavljaju se po slijedećoj šemi:

I. utrošeni materijal;
II. nadnice izrade;
III. procenat režije (obračunat samo na II);
IV. procenat bruto zarade (obračunat samo na I i II).

I. MATERIJAL ZA IZRADU

Ova pozicija obuhvata sve neposredne za gotov proizvod potrebne sirovine, poluproizvode i djelimične proizvode kao i pomoćni materijal.

Sirovine su materijal koji čini bitni sastavni dio proizvoda, bilo u prvobitnom bilo u promjenljivom obliku.

Pomoćni materijal je takav materijal koji se upotrebljava kod izrade odnosno prerade proizvoda zajedno sa sirovinama i ostalim materijalom za izradu odnosno preradu.

Ako se količina i vrijednost pomoćnog materijala potrebnog za jedinicu proizvodnje može odmah utvrditi, onda takav materijal pretstavlja materijal za izradu odnosno preradu.

Ako se utrošak tog materijala za jedinicu proizvodnje ne može odmah utvrditi, tada vrijednost takvog materijala ulazi u opće (režijske) troškove.

U kalkulacije treba unijeti količine potrebnog materijala za izradu odnosno preradu, specificiranog po vrstama.

Utrošeni materijal ima se zaračunavati po nabavnoj cijeni. Nabavna cijena je ona tržišna cijena koja odgovara maksimiranoj. Nabavnoj cijeni materijala zaračunavaće se i troškovi podvoza, pretovara, utovara i istovara, uskladištenja i pakovanja, povraćaja ambalaže, eventualne državne i mjesne dažbine koje terete sirovine i pomoćni materijal, uobičajeni

otpaci kod izrade, kao i rastur, kalo ili lom odnosno manko, ali samo u onim slučajevima i u onoj visini u kojima se mogu dokazati i ako oni nisu nastali krivicom preduzeća odnosno zanatlije i nisu na koji drugi način nadoknađeni.

II. NADNICE IZRADE

Nadnice izrade su sve nadnice nastale neposredno prilikom izrade kalkulisanog proizvoda odnosno vršenja usluge. Nadnice izrade imaju se obračunavati prema postojećim propisima Uredbe o regulisanju nadnica i plaća radnika i namještenika u državno-privrednim i privatnim preduzećima, privatnim ustanovama i organizacijama, i to na osnovu efektivno utrošenih radnih časova za pojedine proizvode i usluge. Tu dolaze u obzir i nadnice samog vlasnika, ako on učestvuje u proizvodnji, i to u onom procentu u kome je efektivno radio na izradi.

Neproduktivne nadnice vlasnika mogu se unijeti u nadnice izrade najviše do 50%.

U nadnice izrade uračunavaju se satne nadnice onih kategorija radnika (naročito kvalifikovani, kvalifikovani, polukvalifikovani i nekvalifikovani) i učenika koje su potrebne za izvršenje odnosnog posla.

Nadnice koje nisu utrošene za proizvodnju izvjesnog proizvoda odnosno usluge jesu neproduktivne nadnice (pomoćne) i ulaze u opće troškove — režiju.

×Dodatak od Din 1.— po čl. 3 Uredbe o regulisanju nadnica od 20 aprila 1945 godine ulazi u nadnicu izrade, ukoliko se on stvarno plaća u smislu spomenutog člana.

III. OPĆI TROŠKOVI — REŽIJA

Opći troškovi izrade ili prerade su svi oni troškovi, koji nisu ni troškovi materijala za izradu ni nadnice izrade ili prerade, a neophodni su za održavanje preduzeća.

U opće troškove — režiju ne ulaze: porez po prijavi odnosno porez po fiksnom stavu, kamate na vlastiti ili pozajmljeni kapital, riziko, neproduktivni izdaci, koji nisu neophodno potrebni za proizvodnju određenog proizvoda odnosno za vršenje određene usluge, neopravdani prekomjerni troškovi kao što su dio plaća i nadnica preko visine Uredbom propi-

× Neproduktivne nadnice vlasnika (kalkulativna plaća) mogu se unijeti u opće troškove (režiju) najviše do 50%

sane, utrošak materijala preko uobičajene norme, izdaci koji pretstavljaju povećanje investicija, troškovi velikih reparatura, ukoliko pretstavljaju povećanje investicija, troškovi osposobljavanja, obnove i popravka zgrada, postrojenja, strojeva i investicija uopće, kao i nabavke rezervnih dijelova zbog ratnog pustošenja.

Ugovorne, priznanične i računske takse (ukoliko se plaćaju) i opći i skupni porez na poslovni promet također, ne ulaze u režiju, već terete gotov zanatski proizvod ili uslugu i zaračunavaće se kao posebna dodatna stavka na prodajnu cijenu proizvoda odnosno na cijenu usluge.

U opće troškove — režiju uglavnom ulaze:

1) Pomoćne (neproduktivne) nadnice i plaće: dio neproduktivnog rada majstora — vlasnika koji nije ušao u produktivne nadnice, neproduktivni rad radnika i učenika, plaće činovnika-namještenika, plaće tehničkih i komercijalnih stručnjaka, plaćene nadnice za vrijeme bolovanja, plaćene nadnice za vrijeme državnih praznika, dodatak za prekovremeni ili praznični rad na nadnice izrade.

2) Socijalne dažbine (doprinosi).

3) Pomoćni i kancelarijski materijal: pomoćni materijal za izradu, maziva, materijal za pakovanje, kancelarijski materijal.

4) Električna energija, voda i ogrijev: električna energija za pogon, električna energija za osvijetljenje, potrošnja vode i vodovodne takse, drvo i ugalj za ogrijev.

5) Porez po prijavi, osiguranja, takse i dr.: porez po prijavi samo na zgrade i zemljišta (porez po prijavi na prihod radnje ulazi u bruto zaradu), takse za pretstavke i molbe, takse na firmu, članarina udruženju, osiguranje radionice.

6) Razni drugi troškovi: poštanski troškovi, telefonske takse, kirija, amortizacija mašina, zgrada i krupnog alata tekuće normalne opravke zgrade, mašina i alata, održavanje čistoće radioničkih prostorija, ručne apoteke i sl.

Opći troškovi — režija imaju se tačno obračunavati samo za ono vremensko razdoblje, koje je uzeto kao osnova za obračunavanje režijske stope. Tako na pr. ako su kao osnova za

to obračunavanje uzeti opći troškovi i produktivne nadnice samo za jedan mjesec, onda se godišnji iznos troškova osiguranja (ako ih uopće ima) i godišnja kvota za amortizaciju imaju podijeliti sa 12 i kod obračunavanja režijske stope uzeti u obzir samo sa onim iznosom koji otpada na jedan mjesec.

Svi opći troškovi kao i troškovi za nadnice izrade, na osnovu kojih se izračunava režijska stopa, treba da budu utvrđeni bilo uredno vođenim trgovačkim knjigama, bilo fakturama, platnim spiskovima i drugim belezima.

Kod troškova za nadnice izrade treba uzeti u obzir samo one nadnice, koje su bile efektivno utrošene, za izvršenje usluge. Na ove nadnice ima se obračunati utvrđena režijska stopa. Ostali izdaci na radnu snagu (neproduktivne nadnice) ulaze u režiju.

Režijska stopa obračunava se na nadnicu izrade. Visina režijske stope određuje se ili za pojedine zanatlije ili za pojedine kategorije zanatlija iste struke ili za cijelu struku jedinstveno, i to na osnovu ispitivanja njihovih općih troškova i nadnica izrade u izvjesnom istom vremenskom razdoblju i za određena mjesta prema mjesnim prilikama.

Pri određivanju općih (režijskih) troškova nadležni organi narodnih vlasti treba da zatraže obrazloženo stručno mišljenje zanatskih organizacija.

Procenat režijske stope utvrđuje se na taj način što se ukupan iznos svih općih troškova (koji dolaze u obzir), a koji su nastali u jednom izvjesnom vremenskom razdoblju, podijeli sa ukupnim iznosom produktivnih nadnica isplaćenih u tom istom vremenskom razdoblju, pa se tako dobiveni količnik pomnoži sa 100.

JEDNAČINA:

$$R \text{ (režijska stopa)} \quad \frac{\text{opći troškovi}}{\text{produktivne nadnice}} \times 100$$

IV. BRUTO ZARADA

Bruto zarada ima se zaračunavati posebno na nadnice izrade i posebno na utrošeni materijal potreban za proizvodnju, odnosno uslugu.

Bruto zarada na radnu snagu — nadnice može se odobriti najviše u slijedećim procentima:

1)	Lončari	25%
	Pećari	25%
	Keramičari	25%
2)	Klesari (kamenoresci), vajari u kamenu, likoresci	30%
3)	Popločari (kaldrmdžije)	25%
4)	Štukateri	30%
	Gipseri	30%
5)	Bunardžije	30%
6)	Staklaresci	25%
	Brusači stakla	25%
	Graveri stakla	25%
	Izrađivači ogledala	25%
7)	Krovopokrivači	30%
8)	Proizvođači predmeta od cementa i vještačkog kamena	25%
9)	Izrađivači predmeta od pruća	25%
10)	Kolari	20%
	Izrađivači karoserija od drveta	30%
	Izrađivači dječjih kolica	30%
11)	Četkari (kitničari)	30%
12)	Bačvari	25%
13)	Stolari	30%
	Strugari drveta, tokari	30%
	Izrađivači čamaca	25%
	Stolari modela	35%
	Izrađivači lula	25%
	Izrađivači kalupa od drveta	25%
	Izrađivači ramova	25%
	Drvoresci	30%
	Duboresci	30%
	Vajari drveta	30%
	Rezbari	30%
	Parketari	25%
14)	Kovači	30%
	Potkivači	30%
15)	Kazandžije (kotlari)	30%

16)	Bravari	30%
	Mašinbravari	30%
	Izrađivači vaga	30%
17)	Nožari	30%
	Oštrači	30%
	Turpijorezači	30%
18)	Limari	30%
	Izrađivači karoserija od lima	30%
	Pojasari (izrađivači svijećnjaka u metalu)	30%
	Savijači metala	30%
	Kovinobrusači	30%
	Izrađivači metalne galanterije	30%
19)	Mehaničari	35%
	Automehaničari	35%
	Metalostrugari	35%
	Kalupari u metalu	35%
	Modelari	35%
20)	Proizvođači predmeta od pletene žice	30%
	Sitari (rešetari)	30%
21)	Livci metala	35%
	Zvonolivci	35%
	Slovolivci	35%
	Cizelari	35%
22)	Časovničari	35%
	Optičari	35%
23)	Instalateri elektr. instalacija	30%
24)	Kujundžije	30%
	Zlatari	30%
	Izrađivači predmeta od plemenitih metala i dragog kamenja (draguljari)	30%
25)	Graveri	35%
	Metalografi	35%
	Rezbari nota	35%
	Amalgameri	35%
	Pečatoresci	35%
26)	Galvanizeri	30%
	Galvanoplastičari	30%

27)	Cinkografi	30%
	Ksilografi	30%
	Litografi	30%
28)	Izrađivači muzičkih instrumenata od lima i žice	35%
	Izrađivači klavira, harmoniuma i orgulja	35%
29)	Instalateri vodnih, kanalizacionih i gasnih postrojenja	25%
30)	Instalateri parnog, vodnog i vazdušnog grijanja	25%
	Izolatori parnog, vodnog i vazdušnog grijanja i parnih kotlova	30%
31)	Elektromehaničari	35%
32)	Precizni mehaničari	35%
	Proizvođači hirurških instrumenata	35%
	Puškari	35%
33)	Kožari	30%
34)	Obućari	30%
	Čizmari	30%
	Papučari	30%
	Opančari	30%
35)	Kožuhari (ćurčije)	25%
	Krznari	25%
	Bojadžije krzna, kože i perja	25%
36)	Sarači	25%
	Sedlari	25%
	Samardžije	25%
	Izrađivači torba, kovčega i kožne galanterije	25%
37)	Rukavičari	25%
38)	Predioci	30%
	Tkači	30%
	Proizvođači pletene robe od prediva	30%
39)	Užari	25%
40)	Krojači narodnog odijela (abadžije i terzije)	30%
41)	Izrađivači narodnih kapa	30%
	Izrađivači muških šešira	30%
	Izrađivači ženskih šešira	30%

42)	Krojači muškog odijela	25%
	Krojači ženskog odijela	25%
	Krojači dječijeg odijela	25%
	Krojači rublja	25%
43)	Jorgandžije	25%
44)	Izrađivači kišobrana i suncobrana	25%
45)	Tapetari	25%
46)	Dekorateri	25%
	Tapetari kola	25%
47)	Pozamanteri	30%
	Izrađivači vrpca i traka	30%
	Izrađivači zlatne i srebrne žice	30%
	Vezioci zlatom, srebrom i biserom	30%
	Izrađivači vještačkog cvijeća	30%
	Izrađivači perjanica i ukrasa	30%
48)	Izrađivači ortopedskih predmeta	30%
49)	Izrađivači steznika i pojaseva	30%
	Bandažiste	30%
50)	Mlinari	10%
51)	Pekari	8%
	Hljebari	8%
	Burekdžije	8%
52)	Mesari	20%
	Kobasičari	20%
	Crijevari	20%
53)	Poslastičari	25%
	Izrađivači keksa	25%
	Izrađivači sladoleda	25%
	Izrađivači kandita i bonbona (bonbondžije)	25%
	Orijentalni poslastičari	25%
	Prerada voća i proizvodnja voćnih sokova	25%
	Konzerviranje voća i povrća	25%
	Medičari	25%
54)	Berberi	30%
	Frizeri	30%
55)	Kozmetičari	35%
56)	Dimnjačari	30%
57)	Vulkanizeri	25%

58) Knjigovesci 25%
Kartonažeri 25%
Izrađivači papirne konfekcije 25%
Štampari 25%
59) Fotografi 35%
Fotografi koji u vidu samostalne zanatske radnje rade za naučne, ljekarske i novinarske svrhe i za filmska preduzeća . . 35%
60) Sapundžije 25%
61) Češljari 25%
Izrađivači predmeta od rožine, kosti i galalita 25%
62) Soboslikari 30%
Ličilci 30%
Ličilci kola 30%
Pozlatari namještaja 30%
Firmopisci 30%
63) Bojadžije i kemijski čistači 25%
64) Slikari porcelana i fajanse 35%
Izrađivači radova u mozaiku 35%
65) Proizvođači kozmetike i mirisnih sretstava . . 35%
66) Emajleri 35%
Giljošeri 35%
67) Svijećari 30%
Voskari 30%
68) Izrađivači municije i eksplozivnih sredstava . . 30%
Izrađivači predmeta za vatromet i slično (pirotehničari) 30%
69) Zavodi za dezinsekciju, dezinfekciju i deratizaciju 35%

RADINOSTI ZA ČIJE SE OBAVLJANJE NE TRAŽI STRUČNA SPREMA

1) Ciglari i crijepari 20%
2) Proizvodnja kreča 20%
3) Proizvodnja gipsa 20%
4) Kamenolomarska radnja 20%
5) Kopanje i vađenje pijeska i šljunka 20%
6) Izrada staklenih prizmatičnih betonskih ploča 30%

7) Izrada podova iz ksilolita 30%
8) Izrada od katranskih i drugih predmeta . . . 25%
9) Malozidari 30%
10) Maloklesari 30%
11) Proizvodnja dječjih igračaka 30%
12) Brdari 30%
13) Proizvodnja metli 30%
14) Proizvodnja asura 30%
15) Pilane (pilenje motornom pilom) 30%
16) Izrada žaluzija 30%
17) Izrada štipaljki 30%
18) Malotesari (dunđeri) 30%
19) Proizvodnja predmeta od žice: kao čavli, brukvice, žičana užeta i dr. 25%
20) Izrada lustera 30%
21) Proizvodnja lanaca 30%
22) Instalacija strojeva 35%
23) Postavljanje munjovoda 30%
24) Izrada presovanih dugmeta 25%
25) Bičari 25%
26) Nanuldžijske radnje 30%
27) Valjarske radnje 30%
28) Vunovlačarske radnje 30%
29) Pletenje i ukovrdžavanje sirove konjske dlake 30%
30) Proizvodnja vreća 25%
31) Veziljske radnje 30%
32) Biserdžijske radnje 30%
33) Izrada čipaka i zastora 30%
34) Izrada abažura 30%
35) Čohari, končari i proizvodnja kravata (mašni) 30%
36) Vještačko krpljenje tkanina 30%
37) Proizvođači soda vode, pucalica (krahera i drugih bezalkoholnih pića) 35%
38) Izrađivači žestokih pića i kvasca (pančeri) . 35%
39) Izrađivači likera, voćnih sokova 35%
40) Pržiona kafe, proizvodnja surogata od kafe . 25%
41) Sirari 30%
42) Proizvodnja suhog tijesta 20%
43) Proizvodnja muštarde 30%

44) Proizvodnja ulja od koštica 30%
45) Prerada voća i povrća 30%
46) Mljevenje paprike 25%
47) Sušenje hrane 25%
48) Pečenje rakije 20%
49) Prekrupa 8%
50) Šaragandžije 30%
51) Ugađači klavira 35%
52) Pranje i glačanje rublja 35%
53) Dekorativne radnje (dekorativni arhitekti) . . 30%
54) Maseri 30%
55) Pedikeri 30%
56) Čišćenje prozora i parketa 25%
57) Čišćenje jama i kanala 30%
58) Vršalice (vršenje žita motorom) 10%
59) Krunjenje kukuruza 10%
60) Planografi 30%
61) Izrada crteža za ručne radove 30%
62) Izrada soboslikarskih šablona 30%
63) Izrada igraćih karata 30%
64) Proizvodnja alkohola 35%
65) Proizvodnja octa (sirćeta) 30%
66) Proizvodnja plavila 30%
67) Proizvodnja žbuke, emajla i glazure 25%
68) Proizvodnja raznih kemikalija mastila, karbon-papira, boja, pečatnog voska, gumenarike, piroženа, lakova, lanenog ulja, masti za parkete i obuću 30%
69) Izrada obične sode 20%
70) Proizvodnja krede 30%
71) Proizvodnja ljepenke i kartonaže 25%
72) Izrada potpaljivača za vatru 30%
73) Izrada kolomasti 30%
74) Izrada predmeta od celuloida 25%
75) Izrada tutkala 30%
76) Izrada upijajuće mase 25%

Bruto zarada na materijal može biti najviše 10%

Bruto zarada se ne može zaračunavati na materijal koji je dala sama mušterija.

Iz bruto zarade treba pokrivati: kamate na vlastiti i pozajmljeni kapital, porez po prijavi na prihod radnje odnosno preduzeća, odnosno porez po fiksnom stavu sa svim prirezima, kao i eventualni riziko.

Zemaljski uredi za cijene mogu, prema mjesnim prilikama, određivati za pojedina mjesta i niže procente zarade od gore navedenih.

Cijene usluga putujućih zanatlija ostaju do daljeg po slobodnoj pogodbi.

Zemaljski uredi za cijene neposredno ili preko organa koje budu odredili utvrdiće cijene samo onim zanatskim uslugama koje su od nekog bitnog interesa za privredni i socijalni život krajeva gdje se obavlja odnosna usluga.

Kod izvjesnih usluga naročito za to podobnih kao što su na primjer berbersko-frizerske, fotografske, krojačke, opančarske i dr., cijene će određivati zemaljski uredi za cijene putem jedinstvenog cjenovnika. U tim cjenovnicima predvidiće se dva ili više razreda skupoće. Okružna, sreska i druga mjesta biće prema svojim mjesnim prilikama razvrstana u odgovarajuće razrede.

Za sve usluge i zanatske proizvode, kojima cijene nisu određene individualno ili kolektivno, a čije cijene prelaze preko 100 dinara, preduzeće odnosno zanatlije dužni su izdavati račune i u iste stavljati obavezno skraćenu kalkulaciju, koja opravdava zaračunatu cijenu. U kalkulaciju se mora staviti: vrsta i trajanje rada izraženo u satima, količina upotrebljenog materijala i cijena istog, visina režije, bruto zarada na materijal i bruto zarada na nadnice izrade.

Ovo Uputstvo se ne odnosi na određivanje cijena onih zanatskih proizvoda koji se serijski izrađuju.

Za poslove primljene u rad do dana stupanja na snagu ovog Uputstva bruto zarada ima se obračunavati po starom Uputstvu br. 3371 od 25 maja 1945 godine bez obzira da li su do stupanja na snagu ovog Uputstva ti poslovi bili uopće započeti ili su djelimično ili u cijelosti bili završeni.

Ovo Uputstvo stupa na snagu kada se objavi u posebnom izdanju »Službenog lista« (»Službena saopštenja Saveznog ureda za cijene«), koga dana prestaje važiti Uputstvo br. 3371

od 25 maja 1945 godine (»Službeni list« br. 37 od 1 juna 1945 godine) koje je izdalo Ministarstvo trgovine i snabdjevanja savezne vlade.

Br. 7867
13 decembra 1945 godine
Beograd

V. d. Direktora
Saveznog ureda za cijene,
Marko Perović, s. r.

(Ovo Uputstvo objavljeno je u »Službenim saopštenjima Saveznog Ureda za cijene« br. 6 od 21-XII 1945 god.).

Na osnovu Uredbe o određivanju i kontroli cijena Savezni ured za cijene pri Privrednom savjetu donosi

IZMJENU UPUTSTVA

ZA ODREĐIVANJE CIJENA ZANATSKIM USLUGAMA I PROIZVODIMA OD 13 DECEMBRA 1945 GODINE Br. 7867 (»SLUŽBENA SAOPŠTENJA SAVEZNOG UREDA ZA CIJENE« Br. 6 OD 21 DECEMBRA 1945 GODINE)

I.

U odjelku pod II »Nadnice izrade« briše se drugi stav koji glasi: »Neproduktivne nadnice vlasnika mogu se unijeti u nadnice izrade najviše do 50%«.

U istom odjeljku kao stav četvrti dodaje se novi stav koji glasi: »Neproduktivne nadnice vlasnika (kalkulativna plaća) mogu se unijeti u opće troškove (režiju) najviše do 50%«.

II.

Ova izmjena stupa na snagu 8 dana po obnarodovanju u posebnom izdanju »Službenog lista« (»Službena saopštenja Saveznog Ureda za cijene«).

Br. 2730
18 februara 1946 godine
Beograd

V. d. Direktora
Saveznog ureda za cijene
Marko Perović, s. r.

(Ova izmjena Uputstva objavljena je u »Službenim saopštenjima Saveznog Ureda za cijene« br. 10 od 22-II 1946 god.).

Analiza Uputstva za određivanje cijena zanatskim uslugama i proizvodima

I. MATERIJAL ZA IZRADU

Kao prvu poziciju kod određivanja cijena zanatskim uslugama i proizvodima nalazimo u naprijed otštampanom Uputstvu: materijal.

Šta se podrazumijeva pod izrazom materijal?

Tu se podrazumijevaju: sirovine, poluproizvodi, djelimični proizvodi i pomoćni materijal.

Sirovina je neizrađeni materijal od koga zanatlija svojim znanjem i vještinom izrađuje predmete svoga zanata. U ovim predmetima gotovim za upotrebu u svakidašnjem životu ove se sirovine nalaze kao bitni sastavni dio bilo u prvotnom (na pr. željezo prerađeno u kotač) bilo u promijenjenom obliku (na pr. šljiva prerađena u rakiju).

Poluproizvodi su ona vrsta proizvoda koji sami ne bi mogli zadovoljiti potrebe potrošača, ali su oni potrebni da bi se izvjesne stvari odnosno izvjesni proizvodi mogli dovršiti (na pr. furniri i panel ploče mogli bi se smatrati poluproizvodima, jer sami za sebe ne bi mogli zadovoljiti potrebe potrošača. Međutim, uklopljeni zajedno s ostalim odgovarajućim materijalom daju gotov proizvod u obliku raznih predmeta namještaja).

Djelimični proizvodi su oni predmeti bilo industrijske bilo zanatske radinosti, koji još nisu sposobni za praktičnu upotrebu nego je na istima potrebno izvršiti još neke

sitnije radove da bi se smatrali gotovim proizvodima i mogli poslužiti svojoj svrsi (na pr. serijski izrađeni ključevi na kojima je potrebno izraditi rupe, zareze i sl. da bi bili pogodni za upotrebu).

Pomoćni materijal je onaj materijal koji se upotrebljava kod izrade odnosno prerade proizvoda kao pomoćno sretstvo uz sav ostali materijal (na pr. razna maziva, tutkal, firnajz, ekseri itd.). Kod ove vrste materijala važno je to da se isti ne stavlja u ovu poziciju (pozicija: I. Materijal za izradu) ako se količina njegovog utroška ne može odmah tačno utvrditi. U tom slučaju on se stavlja u III. poziciju kalkulacije t. j. pod opće troškove — režiju. To je i sasvim razumljivo ako se ima u vidu da se u poziciju »materijal za izradu« kod svake kalkulacije imaju stavljati tačno utvrđene količine utrošenog materijala podložne kontroli, a utrošak pomoćnog materijala u većini slučajeva teško je ustanoviti za svaki obavljeni posao napose dočim je mnogo lakše proračunati koliko se u jednoj radnji potroši pomoćnog materijala u izvjesnom vremenskom razdoblju. Radi toga se nadoknada ovog materijala prebacuje u poziciju »općih (režijskih) troškova« kalkulacije, a time se naplaćivanje troškova za ovaj materijal ravnomjerno prebacuje na sve mušterije jedne radnje.

Tako na pr. kod izrade raznih predmeta u fotografskom zanatu utrošak kemikalija ne bi se mogao tačno ustanoviti kod izrade svakog predmeta (ploče, filma, fotografije), pa se zato potrošnja ovih kemikalija i ne može uračunati u poziciju I. materijal za izradu nego se ista prebacuje u poziciju III. režijskih troškova. (Vidi str. 54).

Međutim, treba napomenuti da definicija ovih pojmova (sirovine, poluproizvodi, djelimični proizvodi, pomoćni materijal) nije ni približno precizna nego je ovisna od raznih okolnosti kao i od tačke gledišta sa koje se isti posmatraju. Tako na pr. nešto što se u jednom poslu smatra sirovinom u drugom će se smatrati finalnim proizvodom (ugalj je za rudnik finalni proizvod, a za plinaru sirovina iz koje se proizvodi plin). To isto važi i za druge pojmove, koji često puta mogu u stvari značiti dva naziva za jednu te istu stvar t. j. da budu sinonimi (poluproizvodi — djelimični proizvodi).

U ovoj prvoj poziciji kalkulacije treba sav materijal navesti tačno po vrstama koje su bile upotrebljene prilikom izrade odnosno prerade t. j. treba ga specificirati.

Koje se cijene mogu u kalkulaciji zaračunavati na materijal?

Prema naprijed otštampanom Uputstvu utrošeni materijal ima se zaračunavati po nabavnoj cijeni, a nabavna je cijena ona tržišna cijena koja odgovara maksimiranoj t. j. cijeni odobrenoj od strane organa vlasti ili iskalkuliranoj prema važećim propisima.

Kod pitanja, pak, cijena materijalu kojega zanatlija ima od ranije na skladištu treba se imati u vidu slijedeće s obzirom na nove propise Uredbe o izjednačenju cijena industrijskim i zanatskim proizvodima (Službeni list F. N. R. J. br. 92 od 27-XI-1945), koja je ovo pitanje riješila u glavnom ovako:

1. Zatečene zalihe stare robe — materijala zaračunavaće se po cijenama koje važe za istovrsnu robu — materijal proizveden nakon zamjene novca u našoj zemlji. Ukoliko zanatliji ove druge cijene nisu poznate može se

u pogledu istih informirati bilo kod drugih zanatlija koji su istovrsnu robu nove proizvodnje naručivali, bilo kod Zemaljskog ureda za cijene pri Pretsjedništvu vlade svoje federalne jedinice.

2. Ukoliko nema zvanično odobrene cijene iz nove proizvodnje za neku istovrsnu zatečenu robu — materijal stare zalihe onda će zanatlija ove stare zalihe moći prodavati po cijenama navedenim u t. zv. Orijentacionom cjenovniku koji je objavljen u Službenim saopštenjima saveznog Ureda za cijene br. 4 od 6-XII-1945 god.

3. Ukoliko izvjesna roba — materijal poslije zamjene novca nije uopće proizvedena ili uvežena tako da se prema njenoj cijeni ne mogu odrediti ni cijene zatečenih zaliha robe, a niti se cijene iste nalaze u Orijentacionom cjenovniku, onda Zemaljski Ured za cijene ima na traženje interesenta odrediti cijenu takvoj zatečenoj robi na osnovu sadašnjeg pariteta cijena t. j. na taj način da tako određene cijene budu u skladu sa cijenama ostale robe.

Da bi se naročito kod neupućenih olakšalo dokazivanje u pogledu cijene materijala najzgodnije je za zanatliju da prilikom kupovanja materijala potrebnog mu za rad traži u buduće ispostavu računa od strane prodavaoca.

Na cijenu materijala upotrijebljenog za izvršenje jedne narudžbe (posla) ima se zaračunavati 10% bruto zarade, osim u slučajevima kada je materijal potreban za izradu isporučila sama mušterija. Ovako dobivenoj cifri se mogu pridodati još — ukoliko ih ima — i troškovi podvoza, pretovara, utovara i istovara, uskladištenja i pakovanja, povraćaja ambalaže, eventualne državne i mjesne dažbine (na pr. gradska trošarina), koje terete sirovine i pomoćni materijal, te uobičajeni otpaci kod

izrade. Sasvim je razumljivo da je i ovdje zanatliji potrebno da bude u mogućnosti dokazati ovu vrstu izdataka uredno vođenim i čuvanim knjigama, računima, priznanicama i sl. U protivnom izlaže se opasnosti da mu se ovi izdaci ne priznaju.

Konačno se priznaje i rastur, kalo, lom i manko, ali samo u onim slučajevima i u onoj visini u kojima se mogu dokazati, te ako oni nisu nastali krivicom preduzeća odnosno zanatlije i nisu na koji drugi način nadoknađeni. Kod materijala normalnog, uobičajenog kvaliteta rastur, kalo pa i lom biće lako dokazivati s obzirom da su isti općenito poznati u postotcima. Poteškoća će se javiti tamo gdje materijal bude slabijeg kvaliteta i sa čijim osobinama zanatlije nisu baš najbolje upoznati.

Stoga u takvim slučajevima treba naročito biti na oprezu pa neuobičajeni rastur, kalo pa i lom i manko po mogućnosti na vrijeme konstatirati na zgodan i uvjerljiv način (na pr. komisijski). Da ove štete nisu ni na koji drugi način i ni u kojem drugom vidu nadoknađene u predviđenoj prodajnoj cijeni držimo da je lako ustanoviti ako interesent ili narodna vlast analizira ostali dio kalkulacije.

Što se tiče rastura ili kala napominjemo da je od uvijek uobičajeno da se isti uračuna u samu cifru materijala za izradu. Tako n. pr. kod izrade jednog pisaćeg stola stolarski majstor unijeće odmah u poziciju »materijal za izradu« i onu količinu drveta koja je pri izradi stola stvarno otpala. Time će on i na količinu tih otpadaka računati 10% dozvoljene bruto zarade na materijal, a to iz razloga što i ovi otpatci pri izradi pisaćeg stola pretstavljaju za nj materijal u koji je on uložio novac i trud oko nabavke istoga.

Nakon svega naprijed izloženog možemo zaključiti da se I pozicija kalkulacije »materijal za izradu« sastoji iz slijedećeg :

a) čisti utrošeni materijal (sirovine, poluproizvodi, djelomični proizvodi i pomoćni materijal);

b) ostali troškovi u vezi sa nabavom materijala (prevoz, uskladištenje i sl.)

Bruto zarada u iznosu od 10% računa se na iznos materijala pod a), koji mora biti tačno označen po vrsti, količini i cijeni.

II. NADNICE IZRADE

Prema prednjem Uputstvu kao druga pozicija u ovoj obaveznoj zanatskoj kalkulaciji imaju biti »nadnice izrade«.

Postavlja se pitanje koje su to nadnice koje u kalkulaciji mogu doći u obzir baš u ovoj poziciji?

To su nadnice onoga radnoga osoblja, koje svojim stvarnim (efektivnim) radom doprinosi izradi jednog proizvoda ili posla odnosno činjenju neke usluge u zanatskoj radinosti, a to su radnici:

a) naročito kvalifikovani, poslovođe i predradnici;

b) kvalifikovani;

c) polukvalifikovani (priučeni) i stručni pomoćnici;

d) nekvalifikovani.

Prednji nazivi radnog osoblja uzeti su iz Uredbe o regulisanju nadnica i plaća. (Vidi str. 69).

Postavlja se sada pitanje u koju se kategoriju radnika ima navesti radno osoblje uposleno u zanatskim radnjama pod uobičajenim nazivima: majstor, pomoćnik (kalfa), učenik (šegrt) i fizički radnik.

Majstor bi se mogao svrstati u kategoriju osoblja navedenog pod a) kome je, prema citiranoj Uredbi, određena satnica od Din. 16—19. U ovu kategoriju bi se oni mogli svrstati iz razloga što posjeduju najviše zanatske kvalifikacije predviđene pozitivnim zakonskim propisima (Zakon o radnjama i Pravila o polaganju majstorskih ispita iz 1932 god.). Međutim, sasvim je razumljivo da se, s obzirom na visinu satnice, svi majstori neće moći jednako tretirati nego će se tu praviti razlika među njima prema stepenu njihove stručnosti i sposobnosti. Tako će, po našem mišljenju, svaki od njih imati pravo na početnu satnicu ove kategorije (Din. 16) dok će se nekima — iskusnim i naročito spremnim u svojoj struci — zaračunavati maksimalna satnica (Din. 19). Šta više, po našem mišljenju, kod izvjesnih seoskih majstora možda će se u interpretaciji ovih propisa ići dotle da ih se svrstava u kategoriju b) kvalifikovanih radnika. O svemu pak tome imali bi odlučivati organi narodnih vlasti uposleni u resoru cijena prilikom odobravanja raznih kalkulacija (računa i režijskih troškova).

Pomoćnik (kalfa) ima se svrstati u kategoriju b) kvalifikovanih radnika, koji mogu imati satnicu počevši od Din. 12.50 pa sve do zaključno Din. 15 prema stepenu njegove sposobnosti. Razumije se da radnik ove kategorije u principu treba imati i formalne zakonske kvalifikacije pomoćnika (kalfe) t. j. položeni pomoćnički (kalfenski) ispit prema propisima Pravila o polaganju pomoćničkih ispita od 31 marta 1932 god. ukoliko se radi o licima koja su postala pomoćnici poslije stupanja na snagu Zakona o radnjama t. j. poslije 5 marta 1932 god. Ukoliko se radi o licima koja su svojstvo pomoćnika stekla prije spomenutoga Zakona ista u smislu propisa istoga Zakona

(§ 451) nisu dužna pružiti dokaz o položenom pomoćničkom ispitu nego samo dokaz o tome (uvjerenje) da su završili vrijeme šegrtovanja u odnosnom zanatu.

Što se tiče učenika (šegrta) oni se imaju plaćati prema odredbama čl. 5 uredbe o regulisanju nadnica i plaća (vidi str. 70), ali kod njih treba razlikovati produktivne i neproduktivne šegrte. Svaki produktivan rad učenika ima se obračunati u ovoj poziciji (nadnice izrade) dočim neproduktivan rad tereti opće troškove — režiju. Po našem shvaćanju šegrt-početnik prvih 6 mjeseci uposlenja (sa satnicom od Din. 2.50) biće vjerovatno pretežno ako i ne posve, neproduktivan već prema tome o kome se zanatu radi. U toku svoga daljnjeg uposlenja on će postajati sve više produktivan t. j. postignutim poznavanjem poslova svoga zanata on će sve više i više doprinositi izradi proizvoda dotične radionice odnosno činjenju usluga. Stoga se može dogoditi — naročto kod kalkulacije režijskih troškova za razdoblje od 1 godine — da se jedan dio radnog vremena šegrta ima računati u neproduktivan, a drugi u produktivan rad.

U pogledu polukvalifikovanih i nekvalifikovanih (fizičkih) radnika može se reći da i oni mogu doprinositi izradi predmeta pa se prema tome i njihove satnice, koje su utrošene na izradi nekog predmeta, imaju računati u ovoj II poziciji kalkulacije zvanoj »nadnice izrade«.

Tako na pr. kod građevinskih radova radnik uposlen na dovozu i postavljanju skela doprinosi znatno izvršenju posla, pa bi se taj njegov rad mogao uzeti kao efektivan rad potreban za izvršenje naručenog posla i kao takav računati među nadnicama izrade, a ne u općim (režijskim) troškovima kao neproduktivan rad.

Nadnicama predviđenim Uredbom o regulisanju nadnica i plaća za pojedine kategorije radnog osoblja može

se dodati po 1 dinar kod onih radnika koji rade pod osobito teškim, nezdravim ili po život opasnim uslovima, kao i kod radnika koji uslijed prirode posla koji obavljaju troše odijelo i obuću više nego obično. U tom opravdanom slučaju — što se također prema potrebi treba dokazati isplatnim listama i sl. — može se i taj dinar uzimati u obzir kod izrade kalkulacije.

Sve satnice koje se u ovoj poziciji imaju obračunavati moraju biti potpuno u skladu sa visinom satnica u dinarima propisanim Uredbom o regulisanju nadnica i plaća od 20 aprila 1945 god., a njihov broj mora odgovarati stvarno (efektivno) utrošenom broju radnih sati za pojedine proizvode odnosno usluge koje su predmet kalkulacije. Ovdje dolaze u obzir i nadnice samog vlasnika radnje (majstora), ako on svojim radom doprinosi izradi proizvoda odnosno usluga i to u onom procentu (onom broju) u kome je on efektivno radio na izradi.

S obzirom na ovu posljednju odredbu može se zaključiti da citirano Uputstvo dozvoljava vlasniku zanatske radnje mogućnost dviju vrsta zarade:

1) zaradu kao stručnom radniku za efektivan rad u radnji i to u onoj mjeri koliko on stvarno radi.

2) poduzetničku zaradu ili dobit kao vlasniku i rukovodiocu radnje za novac uložen u posao te riziko u vezi s tim kao i za posebni trud oko unapređenja posla i brige oko prosperiteta radnje.

Podvlačimo, da bi iščezla svaka volja za samostalno vođenje posla kada ne bi bilo ove druge vrste zarade, jer bi se našlo vrlo malo ljudi koji bi uz istu, pa eventualno i uz nešto višu zaradu od ostalih kvalifikovanih radnika bili pripravni preuzeti na se svu onu odgovornost skopčanu sa rukovođenjem jedne radnje.

U ovoj se, dakle, poziciji imaju zaračunavati satne nadnice samo onog radnog osoblja koje je stvarno radilo na izradi nekog proizvoda odnosno činjenju neke usluge i to u onom broju koliko je stvarno ovih satnih nadnica utrošeno. Kao i kod materijala tako i ovdje zanatlija treba biti pripravan dokazati da je za konkretni posao stvarno trebalo utrošiti onoliko satnih nadnica radnog osoblja kako je to on zaračunao u svojoj kalkulaciji. Smatramo da je suvišno naročito podvlačiti koliko je potrebno da zanatska kalkulacija u ovoj poziciji kao i drugdje bude poštena i realna, ako se želi očuvati dobar glas radnje, a preko nje i čitavoga zanatskog staleža. Osim toga organi vlasti uposleni na kontroli cijena imaju mogućnosti da putem stručnih ustanova, radničkih povjerenika, a i pojedinaca provedu efikasnu kontrolu i ove kalkulacione pozicije, te u slučaju potrebe povedu protiv nesavjesnih kalkulanata postupak kod suda temeljem propisa Zakona o suzbijanju nedopuštene špekulacije i privredne sabotaže.

Međutim, kod mnogih zanata ove nadnice izrade pojedinih proizvoda odnosno usluga biće unaprijed utvrđene pod nazivom normi rada i to na bazi rada jednoga prosječnoga radnika, dakle ni najboljega a ni najslabijega. Ipak, koliko se god bude napredovalo kod utvrđivanja normi rada još uvijek će u većini zanata ostati znatan broj poslova (naročito raznih popravaka) kojima se ove norme po prirodi samoga posla neće moći ustanoviti nego će zanatlija sam izračunavati utrošeno vrijeme kod ovih poslova.

Sve ovo naprijed izloženo odnosi se na produktivne nadnice t. j. one nadnice koje je potrebno utrošiti za izradu nekog predmeta odnosno za izvršenje neke usluge. Nadnice koje se ne utroše na neposrednoj izradi nekog proizvoda odnosno činjenju neke usluge t. j. koje se ne utroše u proizvodnji zovu se neproduktivne ili pomoćne nadnice i računaju se u opće troškove — režiju (na pr. nadnice nekvalifikovanih — fizičkih radnika, kancelarijskog osoblja i sl.)

Sve pak naprijed rečeno o majstoru-vlasniku radnje tiče se onoga majstora koji u potpunosti efektivno radi u radnji bilo sam bilo sa svojim pomoćnim osobljem.

Ako, međutim, želimo razmotriti položaj onoga majstora-vlasnika radnje koji efektivno uopće ili u potpunosti ne radi nego vodi radnju kao rukovodioc: nabavlja materijal, sklapa pogodbe, daje upute u radu, saobraća sa vlastima itd. onda trebamo primijeniti odredbu Uputstva prema kojoj se neproduktivne nadnice vlasnika mogu unijeti u nadnice izrade najviše do 50%.

Pošto se je ova odredba počela u praksi različito tumačiti Zanatska komora u Sarajevu zatražila je po istoj tumačenje Saveznog Ureda za cijene pri Privrednom savjetu Vlade FNRJ.

Na ovo traženje spomenuti Ured donio je pod br. 2730 od 15-II-1946 god. tumačenje koga niže u cijelosti donosimo da bi ga se interesenti mogli pridržavati budući je njime potpuno jasno postavljeno pitanje uračunavanja neproduktivnog rada vlasnika radnje o kome govori naprijed citirana odredba.

To tumačenje glasi:

»Uputstvo za određivanje cijena zanatskim uslugama i proizvodima u svom II odjeljku nadnice izrade u drugom stavu propisuje: neproduktivne nadnice vlasnika mogu se unijeti u nadnice izrade najviše do 50%. Ovu odredbu

treba tako razumjeti, da se neproduktivne nadnice vlasnika mogu unijeti u režijske troškove najviše do 50%. Ima slučajeva gdje vlasnik jedne radnje ili jednog poduzeća uopće ne učestvuje svojim radom u izradama preduzeća, već se sav njegov rad sastoji van nadnica izrade, ali ipak ti vlasnici radnje sav taj svoj neproduktivan rad uračunavaju u režiju. Da bi se tome stalo na put i da bi se i vlasnici poduzeća natjerali na produktivan rad Uputstvo je predvidjelo da vlasnici radnja ili poduzeća svoj neproduktivan rad mogu unositi u režiju ali najviše do 50%. Ako bi bilo i takvih vlasnika radnji ili poduzeća, koji imaju izvjestan procenat produktivnih nadnica, oni te nadnice u cijelosti imaju uračunavati u nadnice izrade, a neproduktivne nadnice do 50% u režiju. Na primjer: Ako vlasnik učestvuje sa 30% u produktivnim nadnicama on ovaj procenat uračunava u produktivne nadnice, a od ostatka procenta od 70%, 50% uračunava u režiju a 20% otpadaju«.

Prema tome neproduktivan rad vlasnika radnje priznavaće se najviše do 50% računajući od normalnog 8 satnog radnog vremena i to u vidu izvjesnoga procenta uključenog u procenat režije neke zanatske radnje u izvjesnom vremenskom razdoblju. Na taj način pokriće troškova ovoga neproduktivnog rada rukovodioca poduzeća snosiće u obliku režijskog procenta obračunatog na poziciju »nadnice izrade« srazmjerno vrijednosti izvršenoga posla sva ona lica koja budu poslovala s ovim poduzećem u razdoblju uzetom u obzir kod izračunavanja režije.

Opravdanost nagrađivanja neproduktivnog rada ovih rukovodioca do označene granice (50%) zakonodavac

vjerovatno nalazi u tome što ovakvi rukovodioci kod većih i uređenijih zanatskih radnja — u kojima se isti uglavnom i nalaze — svojim iskustvom, stručnom spremom i organizacionim sposobnostima unapređuju poslovanje i bez ikakvog efektivnog fizičkog rada, kao što to često puta nalazimo i u državnim odnosno zadružnim radionicama gdje tehnički stručnjaci — inače sposobni za produktivni rad u najužem smislu riječi — samo organizaciono vode radionicu, a izdatke za njihovo uzdržavanje država odnosno zadruga prebacuje na režijske troškove radionice.

Da bi naprijed citirano tumačenje dobilo i potpuno obaveznu formu Savezni Ured za cijene pristupio je izmjeni Uputstva, koja je izmjena objavljena u »Službenim saopštenjima Saveznog Ureda za cijene« br. 8 od 22-II-1946 god., a koju u cijelosti donosimo na drugom mjestu (vidi str. 22). I prema toj izmjeni »neproduktivne nadnice vlasnika (kalkulativna plaća) mogu se unijeti u opće troškove (režiju) najviše do 50% kao što je to istaknuto i obrazloženo u prednjem tumačenju.

III. OPĆI TROŠKOVI-REŽIJA

Prema definiciji sadržanoj u prednjem Uputstvu opći troškovi-režija su svi oni troškovi koji se po svojoj prirodi ne mogu zaračunavati ni u I. (materijal za izradu) ni u II. (nadnice izrade) poziciju ove propisane kalkulacije, a koji su neophodno potrebni da bi jedna zanatska radnja mogla uspješno raditi.

Međutim, pošto ovi troškovi mogu biti veoma različiti, a i mnogobrojni, zakonodavac je stao na stanovište da je potrebno da se isti specificiraju t. j. u samom Uputstvu

potanje opišu da bi se na taj način u praksi izbjegla kriva tumačenja i nepotrebna objašnjavanja.

Polazeći, dakle, sa toga stanovišta zakonodavac u prvom redu određuje u Uputstvu koji se troškovi jedne radnje uopće ne mogu uzimati u obzir kod izračunavanja režijske stope. Time je istovremeno zakonodavac stavio na znanje da ove troškove ne smatra neophodnim za održavanje radnje pa ih kao takve treba izbjegavati odnosno da se isti, ukoliko su neminovni kao na pr. porez po prijavi, imaju pokrivati iz prihoda bruto zarade ili se pak imaju obračunavati na drugom mjestu, a ne u režiji (na pr. porez na poslovni promet kao dodatna stavka u računu).

Troškovi koji ne ulaze u režiju jesu:

1) porez po prijavi t. j. porez koji plaćaju zanatlije na svoje prihode bilo od radnje, vlastitih zgrada, zemljišta ili kakvih drugih izvora. Porez po prijavi koji se tiče zanatske radnje (ranije zvan tečevinskim porezom) ima se podmirivati iz prihoda bruto zarade;

2) kamate na vlastiti ili pozajmljeni kapital, koje također treba da terete bruto zaradu;

3) riziko kojega treba razlikovati od uobičajenih otpadaka kod izrade, rastura, kala, loma i manka, koji se priznavaju, te se mogu zaračunavati u I. poziciji kalkulacija (materijal za izradu) pod uslovima tamo navedenim;

4) neproduktivni izdaci koji nisu neophodno potrebni za proizvodnju određenog proizvoda odnosno za vršenje određene usluge na pr. pokloni, gubici na prodaji investicija i gubici uslijed požara ili drugih nezgoda, izdaci na neposlovne kuće i zemljišta itd.;

5) neopravdani prekomjerni troškovi kao što su na pr. dio plaća i nadnica preko visine dozvoljene Uredbom o regulisanju nadnica i plaća, potrošak materijala i radnog vremena preko uobčajene norme, izdaci na neptrebno ili preveliko kancelarijsko i drugo osoblje itd.;

6) izdaci koji pretstavljaju povećanje investicija, bilo da se ove nabavljaju, bilo da se proizvode odnosno izrađuju u samoj radnji u vlastitoj režiji;

7) troškovi velikih popravaka (reparatura) ukoliko pretstavljaju povećanje investicija;

8) troškovi osposobljavanja, obnove i popravka zgrada, postrojenja, strojeva i investicija uopće, kao i nabavka rezervnih dijelova zbog ratnog pustošenja. Ovi izdaci ne smiju teretiti tekuću proizvodnju, jer pretstavljaju troškove obnove;

9) ugovorne, priznanične i računske takse, te opći i skupni porez na poslovni promet, jer se zaračunavaju kao posebna dodatna stavka na prodajnu cijenu proizvoda odnosno usluga.

Kada smo naprijed naveli sve troškove koji nesumnjivo ne ulaze u režiju pozabavimo se sada s onim troškovima koji se imaju staviti u istu.

Govoreći o ovim troškovima ističemo odmah u početku da zakonodavac prilikom njihovoga pobrojavanja u Uputstvu nije kategoričan kao u naprijed citiranoj vrsti troškova, koji ne ulaze u režiju. Pristupajući njihovom pobrojavanju zakonodavac navodi da ovi troškovi »uglavnom« ulaze u poziciju općih troškova-režiju, te, prema tome, dopušta mogućnost da se i neki drugi troškovi, koji se budu pokazali, mogu unijeti u režijske troškove. Takav stav zakonodavca potpuno je opravdan

kada se uzme u obzir da se uslijed raznolikosti i mnogobrojnosti zanata (a Uputstvo je obavezno za sve zanate) nije mogla iscrpsti lista svih onih troškova koji opravdano imaju teretiti režiju. Tako na pr. fotografi mogu staviti u režiju izdatke za kulise kojih kod drugh zanata nema, iako ovi izdaci nisu pobrojani u Uputstvu, krojači za modne žurnale itd., ali, naravno, ukoliko su ti izdaci stvarni i potrebni s obzirom na uređaj i ostale okolnosti radnje.

Dakle, prema spomenutom Uputstvu, u opšte troškove-režiju uglavnom ulaze slijedeće stavke:

1) **Pomoćne (neproduktivne) nadnice i plaće, a to su:**

a) dio neproduktivnog rada majstora-vlasnika radnje, koji nije ušao u produktivne nadnice,

b) neproduktivan rad radnika (kvalifikovanih i nekvalifikovanih) i učenika (šegrta),

c) plaće činovnika — namještenika,

d) plaće tehničkih i komercijalnih stručnjaka,

e) plaćene nadnice osoblja za vrijeme bolovanja, jer isto ima pravo po § 219 Zakona o radnjama na plaćeno bolovanje od najviše 7 dana poslije četrnaestdnevnog službovanja,

f) plaćene nadnice osoblju za vrijeme državnih praznika, kojih ima svega 3 u godini,

g) dodatak na prekovremeni ili praznični rad na nadnice izrade.

(Prema tumačenju Saveznog Ureda za cijene pri Privrednom savjetu Vlade FNRJ dostavljenom Zanatskoj komori u Sarajevu aktom br. 2730 od 15-II-1946 god. uključivanjem prekovremenog rada u opće troškove htjelo se je »da se dodatak za prekovremeni ili praznični rad na nadnice izrade u iznosu od 50% izdvoji od nadnica izrade

i unese u režiju. Ovo se ima tako razumjeti: ako jedan radnik ima deset radnih časova, nadnice za svih deset časova idu u nadnice izrade a dodatak na ona dva radna časa prekovremenog rada ide u režiju«.

Prema tome, pošto zanatlija kod izračunavanja procenta režije svoje radnje za izvjesno vremensko razdoblje (1 godina ili 1 mjesec) neće moći unaprijed predvidjeti časove prekovremenog rada u svojoj radnji u tom vremenskom razdoblju, on će onda za svaki posao izvršen sa prekovremenim radom obračunati posebno svoj režijski procenat računajući pri tome i sve utrošene prekovremene radne časove prema prednjem tumačenju).

2) **Socijalne dažbine (doprinosi)** koje se plaćaju za opće radničko i namješteničko osiguranje uredima ovoga osiguranja (ranije Okružni uredi za osiguranje radnika).

3) **Pomoćni i kancelarijski materijal i to:**

a) pomoćni materijal za izradu, koji se prema objašnjenjima pod I. ne bi mogao zaračunati u poziciji »materijal za izradu«,

b) maziva,

c) materijal za pakovanje,

d) kancelarijski materijal.

4) **Električna energija, voda i ogrijev:**

a) električna energija za pogon,

b) električna energija za osvjetljenje,

c) potrošnja vode i vodovodne takse,

d) drvo i ugalj za ogrjev.

5) **Porez po prijavi, osiguranje, takse i dr.:**

a) porez po prijavi samo za zgrade (kućarina) i zemljište (zemljarina) radionice ukoliko su vlasništvo samoga zanatlije,

b) takse za pretstavke i molbe,

c) taksa na firmu,

d) članarina udruženju,
e) osiguranje radionice.
6) **Razni drugi troškovi:**
a) poštanski troškovi,
b) telefonske takse,
c) kirija,
d) amortizacija mašina, zgrada i krupnog alata,
e) tekuće normalne opravke zgrade, mašina i alata,
f) održavanje čistoće radioničkih prostorija,
g) ručne apoteke i sl.

Svi opći troškovi naprijed navedeni — kao i oni nenavedeni, a koji bi se u nekoj radnji pokazali kao opravdani — kao i troškovi za nadnice izrade, na osnovu kojih se izračunava režijska stopa, treba da budu po mogućnosti utvrđeni bilo uredno vođenim trgovačkim knjigama, bilo fakturama, platnim spiskovima i drugim blagajničkim dokumentima (belezima).

Režijska stopa, kada se izračuna, ima se obračunati samo na nadnice izrade (dakle, na poziciju II. u kalkulaciji). Visinu pak ove stope izračunava pojedinačno svaki zanatlija za svoju radnju, te po potrebi podnosi na odobrenje nadležnom narodnom odboru (organu za cijene) ili se pak ista od strane vlasti utvrđuje za pojedine kategorije zanatlija iste struke (na pr. jedinstvena režijska stopa za krojačke radnje I. klase u jednom gradu) ili za cijelu zanatsku struku jedinstveno (na pr. za sve krojače jednog grada bez iznimaka). Sasvim je razumljivo da u ova dva posljednja slučaja utvrđena režijska stopa neće odgovarati svim radnjama za koje se donosi, jer će kod njezinog izračunavanja biti uzeti u obzir prosječni (ni najniži, ni najviši) iznosi kako pojedinih općih troškova tako i produktivnih nadnica i ostalog. Uslijed toga će

radnje ove kategorije odnosno struke, čija je režija niža od ovako utvrđene prosječne režije, postići u stvari izvjestan dobitak i u samom procentu režije, dok će radnje sa režijom višom od prosječno utvrđene biti primorane snižavati svoje režijske izdatke u bilo kojem pravcu ili, u protivnom slučaju, konstantno trpiti izvjestan gubitak, koji s vremenom — ukoliko je znatniji — može i samu egzistenciju radnje dovesti u pitanje. Da li će se to smanjivanje režije odraziti na kvalitetu posla, uređenju radnje ili drugačije to će nam najbolje pokazati praksa u svim onim slučajevima gdje se propiše prosječna režijska stopa za pojedine kategorije zanatlija iste struke ili za cijelu struku.

Međutim, pri određivanju režije nadležni organi narodnih vlasti trebaju, prema tekstu spomenutoga Uputstva, zatražiti obrazloženo stručno mišljenje zanatskih organizacija (Komora i Udruženja). Na taj način, uključivanjem tih organizacija u ovaj posao, stručno razmatranje problema režijskih troškova postavlja se još na šire temelje što je, uostalom, i neophodno potrebno s obzirom da bi svako iole nestručno odnosno pogrješno rješavanje ovoga pitanja moglo biti fatalno za našu zanatsku privredu, koja će još dugo vremena igrati veoma važnu ulogu u obnovi i privrednom razvitku naše države.

Poslije svega naprijed izloženoga ostaje nam još da odgovorimo na pitanje kako se tehnički ili bolje rekući matematski iznalazi procenat režijske stope?

Na ovo pitanje također ćemo naći odgovor u samome Uputstvu gdje je rečeno da se ovaj procenat utvrđuje na taj način što se ukupan iznos svih općih troškova (koji dolaze u obzir), a koji su nastali u jednom izvjesnom vremenskom razdoblju (na pr. 1 godina ili 1 mjesec),

podijeli sa ukupnim iznosom produktivnih nadnica isplaćenih u tom istom vremenskom razdoblju, pa se tako dobiveni rezultat (količnik) pomnoži sa 100. Matematski, u obliku formule, to se izražava slijedećom jednačinom:

$$R \text{ (režijska stopa)} = \frac{A \text{ (opći troškovi)}}{B \text{ (produktivne nadnice)}} \times 100$$

Da bi zainteresiranim zanatlijama pomogli u iznalaženju režijske stope — koja je ujedno i glavna nepoznanica čitave kalkulacije — mi ćemo ovdje primjera radi analizirati režijske stope nekih radnja i to držeći se pri tome više manje podataka prikupljenih od samih zanatlija odnosnih struka.

Polazeći od prednje formule odnosno jednačine mi ćemo iznaći posebno ukupan novčani iznos koji se u toku jedne godine (kao razdoblje s kojim ćemo mi računati) u jednoj zanatskoj radnji isplati na ime produktivnih nadnica (B), a zatim ćemo za isto to razdoblje (jednu godinu) ustanoviti ukupne opće (režijske) troškove (A) iste radnje. Nakon toga iznos općih (režijskih) troškova (A) podijelićemo sa iznosom produktivnih nadnica (B), a konačni rezultat ovoga dijeljenja pomnožićemo sa 100. Time ćemo dobiti režijsku stopu odnosne radnje izračunatu na bazi godišnjih ukupnih troškova.

Imajući prednje u vidu možemo odmah istaći jednu važnu konstataciju: **Što cifra produktivnih nadnica (B) bude veća to će režijska stopa biti manja i obratno!**

Kao vremensko razdoblje u kojemu proračunavamo režiju uzećemo godinu sa 312 radnih dana iako se po dosadašnjoj praksi u godini ne postizava toliki broj radnih dana. Na uzimanje ovoga broja radnih dana u godini navodi nas okolnost što ustanove radničkog i namješteničkog osiguranja određuju visinu mjesečnog socijalnog

doprinosa na bazi 26 radnih dana u 1 mjesecu t. j. 312 dana u godini. Osim toga kada bi uzeli manji broj radnih dana u godini smanjio bi se iznos produktivnih nadnica u većoj mjeri u odnosu prema odgovarajućem smanjenju nekih općih troškova (socijalnog doprinosa i dr.), te bi to neminovno povisilo režijsku stopu kao što je naprijed konstatirano. Zanatlije, međutim, trebaju, težiti što više za tim da režijsku stopu svoje radnje snize, jer će time i cijene njihovih proizvoda odnosno usluga biti jeftinije što će opet sa njihove strane biti znatan prilog normaliziranju prilika u privredi. Sniženje pak režijske stope postići će najbolje na taj način ako opće troškove svoje radnje svedu na onu mjeru koja će biti dovoljna za normalno obavljanje povjerenih poslova i razvijanje radnje.

Nakon svega naprijed izloženoga možemo preći na detaljnu analizu režijskih troškova. U tu svrhu donosimo nekoliko primjera, koji će sigurno zanatlijama korisno poslužiti u iznalaženju režije njihove radnje.

1. Primjer

ISKAZ GODIŠNJIH TROŠKOVA JEDNE OBUĆARSKE RADNJE

(godina = 312 radnih dana = 2496 sati)

Sastav radnje:

1 majstor - vlasnik radnje	Din 19.—	satnica
1 pomoćnik (kalfa) . . .	Din 15.—	satnica
1 učenik (šegrt)	Din 3.50	satnica

I.

B. Produktivne nadnice

1) 80% efektivan (produktivan) rad majstora-vlasnika radnje sa satnicom od Din. 19 od 2496 radnih sati . . . . 37.939,20 din.

2) produktivan rad pomoćnika (kalfe) sa satnicom od Din. 15 za 2416 radnih sati . . . . 36.240.— din.

3) 70% produktivan rad učenika (šegrta) sa satnicom od Din. 3,50 od 2496 radnih sati . . . . 6.115,20 din.

Svega 80.294,40 din.

Objašnjenja:

ad 1) Pošto se u konkretnom slučaju radi o maloj radnji uzeli smo da vlasnik (majstor) efektivno radi u istoj. U tom slučaju zakonodavac mu taj efektivan rad u potpunosti priznaje, te dozvoljava zaračunavanje istoga u stvarnoj visini u II. poziciji kalkulacije (nadnice izrade). Budući se, međutim, vlasnik mora brinuti oko snabdjevanja radnje, saobraćati sa mušterijama itd. uzeli smo da utrošak vremena za vršenje ovih poslova iznosi 20% od ukupnog godišnjeg radnog vremena na bazi 8 časovnog rada. Što se tiče njegove satnice ista je uzeta u maksimalnom iznosu od Din. 19 s obzirom da imamo u vidu spremnog majstora uposlenog dugi niz godina u svom zanatu, dakle radnika naročito kvalifikovanog.

ad 2) Kod pomoćnika (kalfe) uzeli smo, također, da se radi o iskusnom kvalifikovanom radniku te mu predviđamo satnicu od Din. 15.— Njegov rad uzimamo 100% produktivnim, ali od 312 radnih dana odbijamo najprije 7 dana plaćenog bolovanja iako se može dogoditi da on s prekidima ima godišnje više od 7 dana plaćenog bolovanja. Zatim odbijamo mu 3 dana plaćenih državnih praznika (1 maj, 29 novembar i 27 juli u Bosni i Hercegovini). Ovih 10 dana računaju se u opće troškove — režiju.

ad 3) Kod učenika (šegrta) uzeli smo da se radi o početniku od 6 do 18 mjeseci uposlenja. Takav pak učenik u obućarskom zanatu sigurno ne može biti u većoj mjeri produktivan nego što smo mi uzeli u obzir. Pored toga u ono 30% godišnjeg neproduktivnog njegovog rada ubrajamo i dane njegovog plaćenog bolovanja kao i plaćene državne praznike.

II.

A. Opći troškovi

1) Pomoćne (neproduktivne) nadnice i plaće

a) 20% neproduktivan rad majstora-vlasnika radnje sa satnicom od Din. 19 od 2496 radnih sati Din. 9.484,80 11,81%

b) 30% neproduktivan rad učenika (šegrta) sa satnicom od Din 3,50 od 2496 radnih sati . . . . Din. 2.620,80 3,26%

c) 7 dana plaćenog bolovanja i 3 dana plaćenih državnih praznika za pomoćnika (kalfu) sa satnicom od Din. 15 . . . . Din. 1.200.— 1,49%

2) Socijalne dažbine (doprinosi)

a) doprinos vlasnika radnje za socijalno osiguranje pomoćnika sa satnicom od D. 15: 20,7% od osigurane nadnice VII. nadničnog razreda (sigurana nadnica = Din. 96) Din. 6.200,06 7,72%

b) doprinos vlasnika radnje za socijalno osiguranje učenika sa satnicom od D. 3,50:28% od osigurane nadnice I. nadničnog razreda (osigurana nadnica = Din. 24) Din 2.09[illegible]64 2,61%

3) Pomoćni i kancelarijski materijal			
a) ulje za mazanje šivaće mašine	Din.	100.—	0,12%
b) materijal za pakovanje . .	Din.	150.—	0,18%
c) razni kancelarijski materijal	Din.	100.—	0,12%
4) Električna energija, voda i ogrjev			
a) električna ener. za osvjetljenje	Din.	2.000.—	2,49%
b) potrošnja vode i vod. takse	Din.	600.—	0,74%
c) drvo i ugalj za ogrjev . . .	Din.	4.500.—	5,60%
5) Razne takse			
a) taksa za pretstavke, molbe i sl.	Din.	200.—	0,24%
b) taksa na firmu	Din.	250.—	0,30%
c) članarina udruženju	Din.	360.—	0,44%
6) Razni troškovi			
a) kirija	Din.	4.800.—	5,97%
b) održavanje čistoće (metle, kefe, krpe i sl)	Din.	300.—	0,37%
c) papir za mustre	Din.	200.—	0,24%
d) ručna radionička apoteka sa lijekovima i ostalim potrepštinama	Din.	200.—	0,24%
Svega	Din.	35.362,30	43,94%

Prema tome režijska stopa kod ove radnje iznosi:

$$R = \frac{\text{opći troškovi} \times 100}{\text{produktivne nadnice}} = \frac{35.362,30 \times 100}{80.294,40} = 43,94\%$$

(Napomena: Kada se radi samo sa dvije decimale kod izračunavanja procenata pojedinih stavki općih troškova onda će se redovno pokazati izvjesna diferencija između zbira procenata i rezultata (procenta) kojeg dobijemo dijeljenjem ukupnog iznosa općih troškova pomnoženog sa 100 sa ukupnim iznosom produktivnih nadnica).

Objašnjenja:

ad 1c) 7 dana plaćenog bolovanja uzeli smo kao prosjek iako se većinom događa da radnik u toku godine dana ima znatno veći broj dana bolovanja čije plaćanje u cijelosti snosi poslodavac.

ad 2a) Prema tablici nadničnih razreda i jedinstvenoj prinosnoj stopi (vidi str. 76) na ime socijalnih doprinosa: za socijalno osiguranje, za pravnu zaštitu i za doprinos fondu plaća se 28% od osigurane nadnice radnika i namještenika. Od toga 20,7% snosi poslodavac, a 7,3% radnik odnosno namještenik.

Da bi izračunali iznos ovoga socijalnog doprinosa za godinu dana (u našem slučaju 312 radnih dana) u konkretnom smo primjeru najprije ustanovili nadnicu našega pomoćnika, a to je 8 × 15 = 120 din. Nakon toga pogledali smo prema tablici na str. 76 u koji nadnični razred spada ova nadnica, pa smo ustanovili da je to VII. nadnični razred u koji spadaju nadnice u visini od 96—120 din., a u kome je razredu dnevna osigurana nadnica 96 din. Ovu dnevnu osiguranu nadnicu (96) trebamo zatim pomnožiti sa brojem dana u našoj radnoj godini (312) za koju iznalazimo režijsku stopu t. j. 312 × 96 = 29.952 din. Time smo dobili godišnji iznos osigurane nadnice našega pomoćnika od koga za socijalno osiguranje, prema prednjim izlaganjima, poslodavac snosi 20,7%, a taj se procenat nađe tako ako godišnji iznos osigurane nadnice (29.952) pomnožimo sa 20,7% i rezultat podijelimo sa 100 t. j. 29.952 × 20,7 = 6.200,06 koji će iznos platiti poslodavac za godinu (312) dana na ime svog dijela socijalnog doprinosa (20,7%) za naprijed spomenutog pomoćnika.

ad 2b) Kod učenika navedenog u našem primjeru nadnica iznosi 3,50 × 8 = 28 din. Prema tablici na strani

76 ova se nadnica nalazi u I. nadničnom razredu u kome je osigurana nadnica Din. 24. Godišnji pak iznos osigurane nadnice dobićemo ako 312 (broj radnih dana u godini) pomnožimo sa 24 (dnevnom osiguranom nadnicom), t. j. 312 × 24 = 7.488 od koga iznosa poslodavac mora platiti 28% (a ne 20,7% kao kod pomoćnika) na ime socijalnog doprinosa, jer prema čl. 2 Naredbe o nadničnim razredima (vidi str. 76) za lica uvrštena u prva tri nadnična razreda plaća poslodavac sve prinose i prireze iz svojih sretstava. S obzirom na ovu odredbu naš bi račun u konkretnom slučaju izgledao 7488 × 28 = 2096,64 din., koji će iznos platiti poslodavac za godinu (312) dana na ime ukupnog socijalnog doprinosa (28%) za naprijed spomenutoga učenika.

ad 3 i 4) Kod ovih stavaka napominjemo samo to da su označeni troškovi kao, uostalom, kod svih ostalih stavaka — uzeti u sasvim malim iznosima.

ad 5a) U toku godine vlasnik je primoran da se obraća vlastima sa raznim pretstavkama (ponude, molbe, žalbe, pretstavke), koje se moraju taksirati svaka sa Din. 10, a eventualno riješenje sa Din. 30. Mišljenja smo da predviđeni iznos u ovu svrhu od Din. 200.— nije previsok.

ad 5b) Taksu na firmu naplaćuju narodni odbori, a njena visina se na pr. kod Gradskog narodnog odbora u Sarajevu određuje prema visini poreza pojedine radnje od Din. 30—3.000. U našem slučaju uzeli smo kao primjer nizak iznos ove takse.

Ostalim stavkama, po našem mišljenju, nije potreban njihov komentar. Jedino bi nadodali da u prednjem primjeru nisu uopće zaračunati troškovi osiguranja radionice, amortizacije i opravke mašina i krupnog alata kao

i poštanski i telefonski troškovi. Isto tako pomoćnom osoblju nije predviđen plaćeni godišnji odmor propisan Zakonom o radnjama, a to iz razloga što još nije raščišćeno pitanje o iskorišćavanju ovoga odmora s obzirom na potrebu intenzivnog i neprekidnog rada kod obnove zemlje. Ukoliko se pristupi primjeni propisa o plaćenom godišnjem odmoru pomoćnog osoblja onda će, prema tome, nastati promjene kako u računu produktivnih nadnica tako i u općim troškovima.

2. Primjer

ISKAZ GODIŠNJIH TROŠKOVA JEDNE BRAVARSKE RADNJE

(godina = 312 radnih dana = 2496 sati)

Sastav radnje:

1 majstor-vlasnik radnje	Din.	19.—	satnica
2 pomoćnika	Din.	15.—	satnica
5 pomoćnika	Din.	13.—	satnica
4 učenika	Din.	5.—	satnica
3 učenika	Din.	2.50	satnica
1 tehnički činovnik . .	Din.	2.000.—	mjeseč.

I.

B. Produktivne nadnice

1) produktivan rad 2 pomoćnika sa satnicom od D. 15 svaki za 2416 radnih sati . . . . . . Din.	72.480.—
2) produktivan rad 5 pomoćnika sa satnicom od Din. 13 svaki za 2416 radnih sati . . . . Din	157.040.—
3) produktivan rad 4 učenika sa satnicom od Din. 5 svaki za 2416 radnih sati . . . . . . Din.	48.320.—

4)	60% produktivan rad 3 učenika sa satnicom od Din. 2.50 svaki od 2496 radnih sati . . Din.	11.232.—	
	Svega Din.	289.072.—	

II.

A. Opći troškovi

1)	50% neproduktivan rad majstora-vlasnika radnje sa satnicom od Din. 19 od 2496 radnih sati . . . . Din.	23.712.—	8,20%
2)	40% neproduktivan rad 3 učenika sa satnicom od Din. 2.50 svaki od 2496 radnih sati . . Din.	7.488.—	2,59%
3)	7 dana plaćenog bolovanja i 3 dana državnih praznika za osoblje navedeno pod B 1) 2) i 3) . . . . Din.	9.200.—	3,18%
4)	socijalni doprinos za osoblje navedeno pod B. 1) 2) 3) i 4) Din.	62.270.20	21,54%
5)	plaća tehničkom činovniku mjesečno Din. 2.000.— . . . Din.	24.000.—	8,30%
6)	socijalni doprinos za tehničkog činovnika: 20,7% od osigurane mjesečne nadnice V. nadničkog razreda (dnevna osigurana nadnica Din. 72) . . . . . Din.	4.650.04	1,60%
7)	pomoćni materijal: šmirgl papir, mašinsko ulje . . . . . Din.	600.—	0,20%
8)	razni kancelarijski materijal (poslovne knjige, papir, tinta, indigo, vrpca za mašinu itd. . . Din.	800.—	0,27%
9)	električno osvjetljenje . . Din.	1.100.—	0,38%
10)	električni pogon . . . . Din.	2.800.—	0.96%
11)	potrošnja vode . . . . Din.	800.—	0,27%
12)	drva i ugalj za ogrjev . . Din.	5.800.—	2,00%
13)	takse za podneske vlastima Din.	600.—	0,20%
14)	taksa na firmu . . . . . Din.	300.—	0,10%
15)	članarina udruženju . . Din.	360.—	0,12%
16)	kirija . . . . Din.	7.200.—	2,49%
17)	telefon . . . . Din.	1.800.—	0,62%
18)	održavanje čistoće u radnji Din.	400.—	0,13%
19)	ručna apoteka radionice Din.	200.—	0,06%
20)	amortizacija mašina i krupnog alata (3% od ukupne vrijednosti od din. 80.000) . . . Din.	2.400.—	0,83%
	Svega Din.	156.480,24	53,29%

Prema tome režijska stopa kod ove radnje iznosi:

$$R = \frac{\text{opći troškovi} \times 100}{\text{produktivne nadnice}} = \frac{156.480.24 \times 100}{289.072} = 53,29\%$$

Objašnjenja:

U ovom primjeru uzeli smo u obzir troškove jedne veće zanatske radionice. Napominjemo, da su ovi troškovi uzeti samo primjerice te su kod mnogih stavki vjerovatno ocijenjeni niže nego što se oni pokazuju u stvarnosti u sličnim radionicama, a neki opet troškovi nisu uopće uzeti u račun iako bi bilo opravdano njihovo uvrštavanje.

Pošto smo kod 1. primjera dali detaljnija objašnjenja uz pojedine stavke režijskih troškova to ćemo se u ovom primjeru osvrnuti samo na neke specifičnosti u vezi s analizom ove režije.

Kod općih troškova:

ad 1) Pošto se u konkretnom slučaju radi o vlasniku radnje-majstoru, koji efektivno ne radi nego rukovodi

preduzećem, to smo od njegovog ukupnog radnog vremena u godini dana uzeli maksimalno dozvoljeni iznos od 50% i uračunali ga u opće troškove. Ostalih 50% nije uopće uzeto u račun ni kod produktivnih nadnica ni kod općih troškova, jer taj dio u ovom slučaju u potpunosti otpada prema Izmjeni Uputstva za određivanje cijena zanatskim uslugama i proizvodima (vidi str. 22).

ad 5) Plaća činovnika u cijelosti se obračunava u općim troškovima kao što je to izričito navedeno u Uputstvu.

ad 6) Socijalni doprinos za namještenika iznosi također 20,7% od osigurane nadnice, a obračunava se na isti način kao i kod radnika (pomoćnika) odnosno učenika (šegrta) t. j. prema tablici na str. 76 ustanovili smo da prema svojoj mjesečnoj plaći (Din. 2.000.—) ovaj namještenik spada u V. nadnični razred (Din. 1.800—2.100) u kome je osigurana nadnica Din. 72.— Daljnje izračunavanje isto je kao i u 1. primjeru.

3. Primjer

ISKAZ GODIŠNJIH TROŠKOVA JEDNE FOTOGRAFSKE RADNJE U SARAJEVU

(Godina = 312 radnih dana)

I.

Produktivne nadnice

1)	efektivan rad majstora sa satnicom od Din. 19.— za 2400 sati . . . . Din.	45.600.—
2)	produktivan rad pomoćnika sa satnicom od Din. 12.50 za 2416 sati . . . . Din.	30.200.—
3)	75% produktivan rad šegrta sa satnicom od Din. 2.50 od 2496 sati . . . Din.	4.680.—
	Svega: Din.	80.480.—

II.

Opći troškovi

1)	neproduktivan rad majstora sa satnicom od Din. 19.— za 96 sati . . . . Din.	1.824.—
2)	25% neproduktivan rad šegrta sa satnicom od Din. 2.50 od 2496 sati . . Din.	1.560.—
3)	7 dana plaćenog bolovanja i 3 dana plaćenih državnih praznika za naprijed navedenog pomoćnika . . . . Din.	1.000.—
4)	socijalni doprinos za naprijed navedeno pomoćno osoblje . . . . Din.	8.296.—
5)	električna struja za rad i osvjetljenje Din.	6.000.—
6)	vodovodna taksa i potrošnja vode (pranje ploča, filmova i dr.) . . . . . Din.	2.000.—
7)	drva za ogrjev sa dovozom i rezanjem Din.	1.700.—
8)	kameni ugalj za grijanje radnje i ateljea Din.	5.500.—
9)	taksa za firmu . . . . Din.	400.—
10)	članarina udruženju . . . . . . Din.	600.—
11)	osiguranje radionice . . . . . . Din.	500.—
12)	kirija za radnju . . . . Din.	14.400.—
13)	amortizacija aparata i ostalog . . Din.	400.—
14)	održavanje čistoće u radnji . . . Din.	500.—
15)	krečenje radnje . . . . Din.	600.—
16)	telefon . . . . Din.	1.800.—
17)	kulise za atelje . . . . Din.	500.—
18)	kancelarijski materijal (blokovi, koverte, ljepilo itd.) . . . . Din.	1.800.—

19) razni popravci (električni aparati, peć, namještaj i sl.) . . . . Din. 1.200.—

20) pomoćni materijal čija se vrijednost ne može izračunati pojedinačno kod izrade:

a) specijalne četkice i olovke, tekućine i boje	Din.	1.000.—	
b) 150 kg. fiksira . . .	Din.	1.800.—	
c) 50 kg. sulfita	Din.	508.—	
d) 25 kg. potaše	Din.	357.—	
e) 3 kg. hydrohinona . .	Din.	1.140.—	
f) 1½ kg. metola . . .	Din.	840.—	
g) 1 kg. brom-kalija . .	Din.	100.—	
h) 1 kg. crvene krne soli	Din.	100.—	
i) 4 kg. kal.-metabisulfit	Din.	136.—	
j) ½ kg. boraksa . . .	Din.	15.—	
k) 1 kg. sumpor-natriuma	Din.	200.—	
l) sublimata (pojačivača)	Din.	500.—	
lj) ostalih kemikalija .	Din.	1.000.—	7.696.—
		Svega: Din.	58.276.—

Prema prednjem režijska stopa kod ovih radnja iznosi okruglo 72%.

Napomena: Prednji primjer donosimo kao karakterističan slučaj gdje se znatan dio pomoćnog materijala (u ovom slučaju kemikalije) ima uračunati u opće troškove iz razloga što se kod pojedinih izrada ne može tačno utvrditi potrošak istoga.

Cijene ovoga materijala uzete su nešto po Orijentacionom cjenovniku, a nešto prema predratnim cijenama.

4 Primjer

ISKAZ GODIŠNJIH TROŠKOVA VULKANIZERSKIH RADNJA

(godina = 312 radnih dana)

I.

Produktivne nadnice

1) 100% produktivan rad majstora 312 radnih dana = 2496 sati po Din. 19.—	Din.	47.424.—
2) produktivan rad šegrta za 303 radna dana = 2424 sati po Din. 3.50 . . .	Din.	8.484.—
Svega:	Din.	55.908.—

II.

Opći troškovi

1) 6 dana plaćenog bolovanja i 3 dana plaćenih drž. praznika šegrta po 3.50	Din.	252.—
2) socijalni doprinos za šegrta . . .	Din.	2.096.—
3) električna struja za pogon u radionici (mjesečno = Din. 80.—)	Din.	960.—
4) električna struja za osvjetljenje . .	Din.	1.200.—
5) potrošak vode	Din.	600.—
6) članarina udruženju	Din.	360.—
7) telefon, poštarina, koncelarijski materijal	Din.	1.800.—
8) kirija za lokal	Din.	8.400.—
9) održavanje čistoće u radnji . . .	Din.	200.—
10) popravci električnih instalacija, parnih vodova i alata	Din.	1.000.—
11) 400 m³ ugljena za parno vulkaniziranje (1 m³ = Din. 110.—)	Din.	44.000.—
Svega:	Din.	60.868.—

Režijska stopa = 108%

Napomena: Prednji primjer donosimo kao karakterističan slučaj gdje se uslijed velikog potroška pomoćnog materijala, koji se u konkretnom slučaju obračunava u općim troškovima, znatno penje procenat režije. Tako bi bez stavke 11) (400 m³ ugljena za parno vulkaniziranje) režijski procenat iznosio svega 30%, dakle manje za 78%! Međutim, prema izjavama više stručnjaka u ovom poslu bez predviđene količine ugljena ne bi se moglo odvijati poslovanje vulkanizerske radnje.

IV. BRUTO ZARADA

Bruto zarada je posljednja pozicija u ovoj obaveznoj zanatskoj kalkulaciji.

Prema Uputstvu ova zarada je dvojaka:

a) bruto zarada na materijal

b) bruto zarada na nadnice izrade

Bruto zarada na materijal može kod svih vrsta zanata iznositi najviše 10%.

Bruto zarada na nadnice različita je kod pojedinih zanata, a maksimalni iznosi ove zarade fiksirani su u Uputstvu za svaki pojedini zanat.

Kao što iz prednjega proizlazi iznosi ovih dviju vrsta zarade predviđeni Uputstvom ne mogu se smatrati fiksnim nego maksimalnim, a Zemaljskim Uredima za cijene pri Pretsjedništvu vlade pojedine federalne republike prepušteno je da prema mjesnim prilikama određuju za pojedina mjesta i niže procente bruto zarade od onih predviđenih u Uputstvu. Međutim, bilo bi poželjno i potrebno da se kod Zemaljskih Ureda za cijene svako otstupanje od Uputstvom predviđenih procenata bruto zarade kod pojedinih zanata konstatira obrazloženom odlukom.

Kao što kaže i samo ime bruto zarada na materijal računa se na iznos utrošenog materijala i to, po našem

mišljenju, čistog materijala bez troškova podvoza, pretovara, uskladištenja itd. kao što je to prikazano na str. 28. Bruto zarada na nadnice izrade obračunava se na iznos čistih nadnica plaćenih za izradu jednog proizvoda ili činjenje neke usluge.

U slučaju da materijal donese naručioc posla-mušterija onda se na vrijednost toga materijala ne može zaračunavati bruto zarada pridviđena na materijal.

Iz bruto zarade vlasnik radnje treba predvidjeti pokrivanje troškova za:

1) kamate na vlastiti i pozajmljeni kapital,

2) porez po prijavi na prihod radnje sa svim prirezima (ranija tečevina),

3) riziko,

4) sve ostale izdatke, koji se ne mogu zaračunati u režiju (vidi str. 36), koji se pokažu u toku poslovanja.

Prema tome istom kada se od zarade predviđene Uputstvom za pojedini zanat odbiju izdaci za naprijed navedeno dobijemo iznos neto ili čiste zarade koje ostaje zanatliji.

Ako pak — sudeći prema dosadašnjoj praksi — uzmemo da će poreske osnovice biti određivane u prilično visokim iznosima, da je početna poreska stopa na osnovicu kod poreza po prijavi 12%, te da se mjesni porezi narodnih odbora mogu, uz saglasnost Ministra finansija, naplaćivati do ukupne visine od 100% poreskih stopa, onda možemo zaključiti da će znatan procenat ove bruto zarade otpasti na podmirenje poreske obveze zanatlije. Kada tomu dodamo da kod mnogih zanata igra veoma važnu ulogu i stavka rizika, onda ćemo lako zaključiti da procenti bruto zarada predviđeni u Uputstvu uglavnom nisu visoko ocjenjeni, te da se prema tome treba veoma oprezno postupati kod primjene istih u praksi.

Zaključne napomene

Pošto smo naprijed analizirali sve četiri pozicije kalkulacije potrebno je da se osvrnemo na još neke odredbe u vezi s Uputstvom, da bi dobili potpunu i zaokruženu sliku kalkulacije u zanatstvu.

Ovdje ćemo se u prvom redu osvrnuti na pitanje zaračunavanja raznih taksa i poreza na poslovni promet. U ovom pogledu mjerodavna nam je odredba navedena kod pozicije III. Opći troškovi-režija Uputstva gdje je doslovno propisano slijedeće:

»Ugovorne, priznanične i računske takse (ukoliko se plaćaju) i opći i skupni porez na poslovni promet, također ne ulaze u režiju već terete gotov zanatski proizvod ili uslugu i zaračunavaće se kao posebna dodatna stavka na prodajnu cijenu proizvoda odnosno na cijenu usluge«.

Kao što je poznato porez na poslovni promet sastoji se iz dvije vrste poreza:

a) opći porez na poslovni promet,

b) skupni porez na poslovni promet.

Pod opći porez na poslovni promet potpada sav promet stvari i ličnih usluga uz naknadu, koji se izvrši u zemlji u cilju sticanja prihoda od strane pravnih i fizičkih lica u obimu njihovoga glavnog, pomoćnog i sporednog posla odnosno zanimanja.

Od ovog poreza izuzete su usluge staklorezaca, molera, lakirera, firmopisaca, farbara i sličnih zanatlija koji rade na bojama, jer su njihove usluge obuhvaćene u skupnom porezu na staklo odnosno na boju, firnajs i lak.

Isto tako ni usluge stolara za izradu gotovih predmeta ne potpadaju pod opći porez na poslovni promet, jer je njihova usluga obuhvaćena u skupnom porezu na poslovni promet na rezano drvo. Ako se, međutim, radi

samo o opravkama i prepravkama njihove usluge podliježu onda plaćanju općeg poreza na poslovni promet.

Kod usluga kod kojih je u računu naznačena posebno vrijednost eventualno utrošenog materijala na koji je plaćen skupni porez na poslovni promet, a posebno vrijednost same usluge, naplatiće se opći porez na poslovni promet na vrijednost same usluge, ako upotrebljeni materijal nije prerađivan. Ako je, međutim, upotrebljeni materijal prerađivan ili ako nije prerađivan a u računu nije vrijednost ovog materijala posebno naznačena, opći porez se naplaćuje i na vrijednost usluge i na vrijednost materijala.

U svim slučajevima kada promet stvari i usluga podliježe plaćanju općeg poreza na poslovni promet, ima se ovaj porez naplatiti za svaki slučaj prodaje i usluge državnim nadleštvima i ustanovama, bez obzira na to što zanatlija plaća ovaj porez paušalno po ocjeni poreskog odbora ili po knjizi obavljenog prometa.

U osnovicu za naplatu općeg poreza na poslovni promet na usluge ulaze nadnice izrade, bruto zarada i režija.

Stopa općeg poreza na poslovni promet jednaka je u svima slučajevima i iznosi 4% od poreske osnovice.

Prilikom naplate općeg poreza na poslovni promet vrši se zaokruživanje ovog poreza na taj način da se iznosi od 50 para ne uzimaju u obzir, a iznosi preko 50 para zaokružuju se na cijeli dinar naviše.

Pod skupni porez na poslovni promet potpada promet svih onih predmeta za koje se ne plaća opći porez na poslovni promet, a koji su predmeti navedeni u posebnoj Tarifi objavljenoj zajedno sa Uredbom o skupnom porezu na poslovni promet od 14 III 1931 god.

Skupni porez na poslovni promet ne naplaćuje se prilikom isplate računa na državnim blagajnama, niti su isplatne blagajne dužne tražiti potvrdu da je skupni porez plaćen.

Ovaj se porez plaća poreskim vlastima po knjizi obavljenog prometa ili paušalno po ocjeni poreskog odbora.

Stopa skupnog poreza na poslovni promet različita je za svaki pojedini predmet i njim je obuhvaćen promet od proizvođača do potrošača (na pr. kod mlinara 9,2%, mesara 9,4% itd.).

Pošto smo se naprijed osvrnuli u glavnim crtama na porez na poslovni promet i to prema novijim uputama dostavljenim u tom pogledu finansijskim organima narodnih vlasti, prećićemo na pitanje taksa u vezi sa zanatskim računima i kalkulacijama.

Kod toga — kao što se vidi iz Uputstva — nas interesiraju tri vrste taksa:

a) Računska taksa (biljeg na račun) stavlja se na ispostavljeni račun u vidu državne taksene marke, a iznosi prema vrijednosti računa:

računi vrijednosti do Din. 50.— oslobođeni su od taksiranja,

od Din.	50— 100	. . . . . 1 Din.
od Din.	100— 500	. . . . . 2 Din.
od Din.	500—1000	. . . . . 3 Din.
preko	Din.. 1000	. . . . . 5 Din.

U poslovanju sa državnim nadleštvima ispostavljanje računa je obligatno. U odnosu sa privatnicima izdavanje računa po zanatliji nije ranije bilo obavezno, ali je to postalo odredbom Uputstva prema kojoj je zanatlija dužan za sve usluge i zanatske proizvode, kojima cijene

nisu određene individualno ili kolektivno, a čije cijene prelaze preko 100 dinara, izdavati račune i u iste stavljati obavezno skraćenu kalkulaciju koja opravdava zaračunatu cijenu.

b) Priznanična taksa se plaća u slučaju kada se ispostavlja priznanica, a iznosi $\frac{1}{2}\%$ od vrijednosti računa. Ispostavljanje pak ove priznanice obavezno je u poslovanju sa državnim nadleštvima. Kada se priznanica ne ispostavlja otpada i plaćanje ove takse.

c) Ugovorna taksa plaća se kod poslova između fizičkih i pravnih lica, privatnih i državnih privrednih preduzeća samo u slučaju ako postoji pismeni ugovor o poslu, a ako ovakvog ugovora nema onda otpada i plaćanje ove takse. Ova taksa iznosi 2% od vrijednosti računa.

Međutim, ako u poslovanju sa državnim nadleštvima nije došlo do sklapanja pismenog ugovora o poslu između nadleštva i preuzimatelja posla (zanatlije) ugovorna taksa se ipak ima naplatiti ako vrijednost zaključenog posla prelazi 2.000 dinara.

Prema odredbi Uputstva citiranoj u početku ovog poglavlja i porez na poslovni promet kao i gore nabrojane takse — kada je njihovo plaćanje obavezno — imaju se zaračunati na kraju kalkulacije kao posebne dodatne stavke, te njihov iznos, prema tome, snosi mušterija.

Time bi konačno bili upoznati sa svim potrebnim elementima za ovu obaveznu zanatsku kalkulaciju, pa nam se sada postavlja pitanje pismenog sastavljanja odnosno odobravanja kalkulacija po nadležnim organima vlasti.

U ovom pogledu, prema odredbama Uputstva, imali bi slijedeće alternative:

1) Za sve one zanatske usluge i proizvode čija je vrijednost ispod 100 dinara zanatlije nisu dužni ispostav-

ljati privatnim mušterijama nikakav pismeni račun odnosno kalkulaciju.

2) Za one pak zanatske usluge i proizvode, kojima cijene nisu već određene od strane organa vlasti bilo kolektivno u obliku jedinstvenih-maksimalnih cjenovnika (za čitavu struku) bilo individualno u obliku pojedinačnih riješenja (za pojedinu radnju), a čija vrijednost (cijena) prelazi preko 100 dinara zanatlija je dužan izdavati račune i u iste stavljati obavezno skraćenu kalkulaciju koja opravdava zaračunatu cijenu. Ta pak skraćena kalkulacija mora sadržavati: količinu upotrijebljenog materijala i cijenu istog, vrstu i trajanje rada izraženo u satima, visinu režijske stope, visinu bruto zarade na materijal i bruto zarade na nadnice izrade.

3) Kod izvjesnih usluga za to pogodnih kao što su na pr. brijačke, fotografske, krojačke, obućarske, opančarske i dr. cijene će određivati Zemaljski Uredi za cijene putem jedinstvenih (maksimalnih) cjenovnika za pojedinu struku. Za sve poslove kojima cijene budu određene u ovakvim cjenovnicima — pa makar visina istih prelazila 100 dinara — zanatlija nije dužan ispostavljati račune privatnim mušterijama. Za sve pak poslove koji nisu obuhvaćeni maksimalnim cjenovnikom (a kojih će u većini zanata biti znatan broj) vrijedi ono što je rečeno pod 1) i 2).

4) Serijski izrađenim zanatskim proizvodima (rad za skladište, a ne po narudžbi) — koji u smislu Riješenja o određivanju predmeta čije su cijene normirane (»Službeni list« FNRJ br. 42 od 19 VI 1945 god.) podpadaju pod normiranje cijena — cijena se ne može kalkulirati po propisima citiranog Uputstva nego po načelima Općeg uputstva za kalkulaciju u privrednim preduzećima (»Službeni list« FNRJ br. 87 od 9 XI 1945 god.). U tom slučaju zanatlija će se sa tako sastavljenom kalkulacijom u smislu čl. 6 Uredbe o određivanju i kontroli cijena (»Službeni list« FNRJ br. 84 od 30 X 1945 god.) obratiti nadležnom proizvodnom Saveznom ili zemaljskom Ministarstvu, pod čiju kontrolu odnosno rukovodstvo podpada (Ministarstvo industrije i rudarstva, Ministarstvo građevina, Ministarstvo šumarstva), radi pregleda kalkulacije i dostavljanja iste Saveznom odnosno Zemaljskom uredu za cijene u svrhu konačnog odobrenja cijena. U slučaju serijske izrade zanatskih proizvoda po proizvodnim zadacima postavljenim zanatliji od strane Ministarstva isti će se radi pregleda kalkulacije i dostavljanja iste Saveznom odnosno Zemaljskom uredu za cijene obratiti na ono proizvodno Ministarstvo koje mu je izdalo odnosne proizvodne zadatke (vidi Obavezno tumačenje odredaba o nadležnosti i postupku kod određivanja cijena — »Službeni list« FNRJ br. 12 od 8 II 1946 godine).

Što se tiče robe koja je izuzeta od propisa o normiranju cijena ili koja podliježe kontroli zarade sva su preduzeća dužna prije puštanja u promet ove robe prijaviti teritorijalno nadležnom Zemaljskom uredu za cijene proizvađačke cijene po kojima će istu robu prodavati.

Uz prijavu tih cijena ova poduzeća su dužna podnijeti i skraćenu kalkulaciju sastavljenu u smislu naprijed spomenutog Općeg uputstva za kalkulaciju u privrednim preduzećima.

Odmah po ovakvoj izvršenoj prijavi cijena preduzeća mogu pustiti u promet odnosnu robu po prijavljenim cijenama (vidi odnosno Riješenje u »Službenim saopštenjima Saveznog Ureda za cijene« br. 10 od 8 marta 1946 godine).

U vezi sa pitanjem cijena zanatskim proizvodima u serijskoj izradi saznali smo upravo pri štampanju predmetne brošure da je Zanatska komora Vojvodine u Novom Sadu zatražila mišljenje Saveznog Ureda za cijene Privrednog savjeta Vlade FNRJ, te je od istoga pod brojem 3795 od 27 II 1946 godine dobila ovo objašnjenje:

»I. Kada zanatlijska preduzeća svoje proizvode rade serijski imaju postupiti kao da su industrijska preduzeća i svoje kalkulacije imaju dostavljati Saveznom Uredu za cijene odnosno Zemaljskim uredima za cijene nadležnim putem, kako je to predviđeno po Uredbi o određivanju cijena odnosno Riješenju o podjeli nadležnosti između saveznih i zemaljskih organa kod određivanja i kontrole cijena i Obaveznog Tumačenja čl. 6 Uredbe o određivanju i kontroli cijena (»Službena saopštenja Saveznog Ureda za cijene« br. 6/46).

II. Kada zanatlijska preduzeća svoje proizvode rade po proizvodnim zadacima ali ne serijski imaju zaračunavati zaradu određenu Uputstvom za određivanje cijena zanatskim uslugama i proizvodima i istu obračunavati po tom Uputstvu«.

5) Kod putujućih zanatlija cijene ostaju do daljnjega po slobodnoj pogodbi, pa se, prema tome, odredbe Uputstva neće primjenjivati na ove zanatlije.

To bi bili principi kojih bi se zanatlije imali pridržavati kod ispostavljanja računa, utvrđenja i odobrenja cijena. Sasvim je razumljivo da će se istom provođenjem odnosnih propisa u život utrti jedan stalan put kojim će zanatlije lako i brzo riješavati sva pitanja u vezi sa cijenama u zanatstvu. Dotle pak na zanatlijama je i na njihovim organizacijama da i oni sa svoje strane doprinesu

što više mogu za uklanjanje svih poteškoća u vezi sa problemom zanatskih cijena.

Primjeri potpune zanatske kalkulacije

Da bi zanatlijama dali što zaokruženiju sliku kalkuliranja po najnovijim propisima donosimo niže nekoliko primjera propisanih kalkulacija sastavljenih prema odredbama Uputstva za određivanje cijena zanatskim uslugama i proizvodima br. 7867 od 13 decembra 1945 god.

1. primjer

Kolarsko-karoserijska radnja

KALKULACIJA

Na autu marke »DOGE« nova kabina napravljena, sva limom okovana, te na zadnji dio karoserije od nove cerade krov napravljen.

Materijal:

0,1407 m³ hrastovine po Din. 5000.—	703.50
8 kom. šarafa za drvo 60/50 0,42	3.36
23 kom. šarafa za drvo 50/35 0,28	6.44
1 jaka brava za vrata	250.—
2 nove ručke (spoljnja i unutarnja)	250.—
2 jaka šarnira 40.—	80.—
nos za vrata	15.—
35 kom. Alum. šarafa (Linsen) 0.50	17.50
4 kom. Torband šarafa 7/150 3.—	12.—
1 kom Torband šarafa 7/60 . . .	1.20
1 kg. klinaca 22/20	22.50
0,50 kg. tutkala 50.—	25.—

35 Atm. kisika 1.80	63.—		
4,50 kg. karbita 15.—	67.50		
2 m. kedera sa gum. crijevom 15.—	30.—	1.547.—	

Nadnice:

22 h. majstor po Din. 19.—	418.—	
87 h. spec. kolar po Din. 19.— . . .	1653.—	
71 h. pom. kolar po Din. 15.— . . .	1065.—	
176 h. naučnici (šegrti) po Din. 3.50	616.—	
8 h. majstor tapecirer po Din. 19.—	152.—	3.904.—

Režija:

87% režije na nadnice		3.396.50

Bruto zarade:

10% na materijal	154.70	
30% na nadnice	1171.20	1.325.90
	Svega Din.	10.173.40

Taksa na račun	5.—
Priznanična taksa ½%	50.86
Ugovorna taksa 2%	203.46
Opći porez na poslovni promet 4%	406 93
Ukupno Din.	10.839.65

Slovima: deset hiljada osamstotrideset i devet dinara i šezdeset i pet para.

2. primjer **Stolarska radnja**

KALKULACIJA

Za izradu jednog pisaćeg stola od jelovog drveta, sprijeda zatvoren, sa ukladåma, pod platom tri ladice te dva ormarića, u jednom ormariću su četiri ladice, a u drugom jedna polica (fah). Ploča od parene bukovine.

I. Utrošak materijala:

0,20 m³ jelovog drveta po 1 m³ Din. 3.230	Din.	646.—	
0,05 m³ parene bukovine po 1 m³ Din. 5.780	Din.	289.—	
3,50 m³ šper ploče po 1 m² od 4 mm Din. 110	Din.	385.—	
½ kg. tutkala po 1 kg. Din. 50	Din.	25.—	
1 arak (bogn) staklenog-papira po Din. 6,50	Din.	6.50	
5 Verthajmovih brava po 1 kom. Din. 40	Din.	200.—	
4 baglame za vrata (šarke) po 1 kom. Din. 3	Din.	12.—	
5 šiljdova (štitnika) za brave po Din. 11	Din.	55.—	1.618.50
Mašinski rad 60 min. po Din. 2 .	Din.	120.—	
Dovoz materijala i odvoz proizvoda	Din.	80.—	200.—

II. Nadnice izrade:

Majstorskih časova 16 po Din. 18	Din.	288.—	
Pomoćničkih časova 64 po Din. 15	Din.	960.—	
Naučničkih (šegrtskih) časova 40 po Din. 2.50	Din.	100.—	1.348.—

III. Procenat režije:

47% na nadnice izrade (II.) t. j. na Din. 1.348	Din.	633.56	633.56

IV. Bruto zarada:

Na stavku I. 10% od Din. 1.618.50			
	Din.	161.85	
Na stavku II. 30% od Din. 1.348			
	Din.	404.40	566.25
Svega	Din.		4.366.31

V. Biljegovine:

Na račun	Din.	5.—	
Priznanična taksa ½%	Din.	21.83	
Ugovorna taksa 2%	Din.	87.32	
4% porez na poslovni promet .	Din.	174.65	288.80
Ukupno:	Din.		4.655.11

Slovima: Četiri hiljade šest stotina pedesetpet dinara i jedanaest para.

Dodatak

UREDBA

O REGULISANJU NADNICA I PLAĆA RADNIKA I NAMJEŠTENIKA U DRŽAVNO-PRIVREDNIM I PRIVATNIM PREDUZEĆIMA, PRIVATNIM USTANOVAMA I ORGANIZACIJAMA

Član 1.

Nadnice za mušku i žensku radnu snagu na istom poslu i sa istim učinkom iste su.

Član 2.

Za radnike preko 18 godina starosti određuju se slijedeće satne nadnice:

a) nekvalifikovani	Din 9.—	do 11.—
b) polukvalifikovani (priučeni) i stručni pomoćnici .	Din 11.—	do 12.50
v) kvalifikovani	Din 12.50	do 16.—
g) poslovođe, predradnici i naročito kvalifikovani	Din 16.—	do 19.—

Satne nadnice za radnike ispod 18 godina starosti određuju se na 80% od nadnica iz prednjeg stava.

Radnicima ispod 18 godina starosti na istom poslu i sa istim učinkom kao i radnici preko 18 godina starosti, pripadaju nadnice radnika preko 18 godina starosti.

Član 3.

Radnici koji rade na osobito teškim, nezdravim ili po život opasnim uslovima kao i radnici koji uslijed prirode posla koji obavljaju, troše odijelo i obuću više nego obično, dobivaju posebni dodatak od Din 1.— po radnom času.

Jamski radnici u rudnicima i topionički radnici na pećima dobivaju posebni dodatak od 1.— do 3.— Din po radnom času.

Član 4.

Uprava preduzeća u sporazumu sa sindikalnom organizacijom u preduzeću, odnosno sa radničkim povjerenikom preduzeća, određivaće nadnice u granicama člana 2 ove Uredbe s obzirom na stručnost, odgovornost i težinu rada koje iziskuju pojedine funkcije u struci kao i radnike kojima prema uslovima rada i prirodi posla pripada dodatak iz čl. 3 ove Uredbe.

Član 5.

Za šegrte u zanatskim radionicama i industrijskim preduzećima određuju se slijedeće satne nadnice:

a) do 6 mjeseci obuke . . . . Din 2.50
b) od 6 do 18 mjeseci obuke . . . . Din 3.50
v) od 18 do 30 mjeseci obuke . . . . Din 5.—
g) preko 30 mjeseci obuke . . . . Din 6.50

Član 6.

Uprava preduzeća u sporazumu sa sindikalnom organizacijom u preduzeću, odnosno sa radničkim povjerenikom preduzeća, može određivati posebne premije grupama ili pojedinim radnicima koji su doprinijeli svojim radom i prijedlozima uštedi materijala, većoj produktivnosti i poboljšanju kvaliteta proizvodnje iznad normalnog učinka. Te premije mogu biti progresivno veće za veće učinke.

Uprava preduzeća podnijeće gornje premijske stavove najdalje u roku od osam dana na registraciju Ministarstvu socijalne politike nadležne zemaljske vlade.

Član 7.

Uprava preduzeća u sporazumu sa sindikalnom organizacijom u preduzeću, odnosno sa radničkim povjerenikom preduzeća, može određivati akordne stavove gdje priroda posla to dozvoljava.

Uprava preduzeća podnijeće akordne stavove zaključene u smislu gornjeg stava najdalje u roku od osam dana na registraciju Ministarstvu socijalne politike nadležne zemaljske vlade.

Član 8.

Kod svih preduzeća, privatnih ustanova i organizacija, mjesečne plaće namještenika određuju se:

I 1)	pomoćno tehničko osoblje . . .	1.800—2.600	dinara
I 2)	stručno administrativno i tehničko osoblje	1.900—3.000	»
II 1)	pripravnici namještenici sa srednjom školskom spremom .	2.200—2.400	»
II 2)	pripravnici namještenici sa višom školskom spremom . .	2.400—2 600	»
III 1)	niži pomoćnici	2 400 - 3.200	»
III 2)	viši pomoćnici	3.200—4.000	»
III 3)	samostalni pomoćnici	4.000—4.600	»
IV 1)	posebni rukovodioci	4.600—5.200	»
IV 2)	opći rukovodioci	5.200—6.000	»
V	izuzetni stručnjaci	preko 6.000	»

Član 9.

Ministarstvo socijalne politike savezne vlade izdavaće posebna uputstva o sistematizaciji zvanja po grupama predviđenim u čl. 8 ove Uredbe.

Član 10.

Razvrstavanje prema čl. 8 ove Uredbe, a saobrazno uputstvima o sistematizaciji zvanja po grupama predviđenim u čl. 9 ove Uredbe, izvršiće poslodavac u sporazumu sa posloprimcima (t.j. u sporazumu sa sindikalnom organizacijom u preduzeću, odnosno sa radničkim povjerenikom preduzeća ukoliko oni postoje u preduzeću) po sposobnosti, marljivosti i savjesnosti u radu. Ukoliko ne bi došlo do sporazuma u preduzećima gdje ne postoje sindikalne organizacije, odnosno radnički povjerenici, posloprimci mogu zatražiti posredovanje nadležne više sindikalne organizacije.

Član 11.

Učenici-šegrti u trgovačkim radnjama, zadružnim organizacijama i preduzećima, izuzev u zanatskim radionicama i industrijskim preduzećima, primaće slijedeće mjesečne plaće:

a) do 6 mjeseci obuke . . . . . Din 500.—
b) od 6 do 18 mjeseci obuke . . . Din 700.—
v) od 18 do 30 mjeseci obuke . . . Din 1.000.—
g) preko 30 mjeseci obuke . . . Din 1.300.—

Član 12.

Namještenici koji su se naročito istakli na poslu svojom marljivošću, savjesnošću i doprinijeli povećanju produktivnosti rada dobiće od preduzeća posebne nagrade.

Član 13.

Za obavljanje poslova van mjesta preduzeća, radnici i namještenici dobiće posebne dodatke kao i naknadu za sve stvarne putne i stanbene troškove.

Član 14.

Iz državnog fonda za pomoć radničkih i namješteničkih porodica sa djecom, isplaćivaće se radnicima i namještenicima sa djecom ispod 14 godina starosti dnevni dodatak od dinara 7.—, odnosno mjesečni dodatak od dinara 175.— po djetetu.

Ukoliko je dijete na školovanju i nije zaposleno, dodatak pripada roditeljima do navršene 18 godine starosti djeteta.

U slučaju da su oba bračna druga zaposlena, dodatak na djecu prima otac. A ukoliko majka izdržava bračnu ili vanbračnu djecu dodatak će primati majka.

Dok državni fond za pomoć radničkih i namješteničkih porodica sa djecom ne bude imao likvidnih sretstava od uplata, pomoć će se isplaćivati iz predujma koji u tome cilju fondu stavi na raspoloženje Ministarstvo finansija. Predujam će fond vratiti državi iz prihoda od uplata najkasnije za 6 mjeseci od prijema predujma.

Član 15.

Ministarstvo socijalne politike nadležne zemaljske vlade određivaće na svom području, a po saslušanju nadležnih sindikalnih organizacija, tarifne stavove za rad obalsko-transportnih radnika u granicama čl. 2 ove Uredbe, imajući u vidu specijalne okolnosti pod kojima se vrši ovaj rad, i o tome izvijestiće Privredni savjet savezne vlade.

Član 16.

Ministarstvo socijalne politike nadležne zemaljske vlade određivaće na svom području, a po saslušanju nadležnih sindikalnih organizacija, plaće kućnih pomoćnica i nastojnika zgrada.

Član 17.

Nadnice i plaće navedene u članovima 2, 5, 8 i 11. isplaćivaće se radnicima, namještenicima i učenicima-šegrtima u mjestima koja spadaju u prvi razred skupoće, a u ostalim mjestima umanjene za 10%.

Razvrstavanje mjesta po razredima skupoće izvršiće savezno Ministarstvo socijalne politike u sporazumu sa saveznim Ministarstvom finansija po prijedlozima zemaljskih vlada. Ove će prijedloge zemaljske vlade izraditi po saslušanju mišljenja zemaljskih odbora Jedinstvenih sindikata radnika i namještenika na osnovu indeksa troškova života u pojedinim mjestima koje će im dostaviti zemaljski statistički uredi. Sve mjesne vlasti dužne su da sprovedu normiranje cijena životnih namirnica na svom području, na osnovu kojih će zemaljski statistički uredi sastaviti indeks troškova života.

Član 18.

Za prekovremeni rad kao i za rad nedjeljom i praznicima, plaća se radnicima 50% više od satnih nadnica za normalno radno vrijeme, a namještenicima 50% više od mjesečne plaće, uzevši da mjesec ima 25 radnih dana.

Član 19.

Preduzeća koja svojim radnicima izdaju izvjesna slijedovanja u naturi mogu odbiti nabavnu, odnosno stvarnu vrijednost tih slijedovanja od iznosa nadnica, t.j. plaća u gotovom novcu.

Radnici i namještenici imaju pravo da odustanu od tih slijedovanja i da zahtijevaju, ukoliko smatraju da im je to povoljnije, u cijelosti isplatu u gotovu novcu pripadajućih im nadnica i plaća u smislu odgovarajućih propisa ove Uredbe.

Član 20.

Preduzeće će odbiti prilikom isplate nadnica, plaća i svih dodataka predviđenih u ovoj Uredbi, službenički porez, kuluk i sve prireze kao i socijalne doprinose koji po zakonu padaju na teret posloprimca.

Premije iz čl. 6 i nagrade iz čl. 12 ove Uredbe ne podliježu oporezivanju.

Član 21.

Zabrane za privatno-pravna potraživanja mogu se staviti samo na trećinu, a za alimentaciju na polovinu nadnica i plaća predviđenih ovom Uredbom.

Član 22.

Preduzeća će voditi posebne nadnične i platne kontrolne knjige. Uputstvo o obrascima za ove knjige donijeće Ministarstvo socijalne politike savezne vlade.

Član 23.

Za sve sporove u vezi sa primjenom ove Uredbe između poslodavca, odnosno uprave preduzeća, s jedne strane, i posloprimca, odnosno sindikalne organizacije u preduzeću, s druge strane, nadležni su radni sudovi.

Do osnivanja radnih sudova, sve sporove riješavaće u prvom stepenu Okružni, odnosno Gradski narodno-oslobodilački odbor.

Na odluke okružnih i gradskih narodno-oslobodilačkih odbora stranke imaju pravo žalbe na nadležno zemaljsko Ministarstvo socijalne politike.

Član 24.

Tumačenja ove Uredbe kao i uputstva za njenu primjenu izdavaće savezno Ministarstvo socijalne politike.

Član 25.

Prekršaji ove Uredbe kazniće se po propisima Zakona o suzbijanju špekulacije i privredne sabotaže.

Član 26.

Ova Uredba dobiva obaveznu snagu danom obnarodovanja u »Službenom listu Demokratske Federativne Jugoslavije«.

20 aprila 1945 godine
Beograd

Pretsjednik Ministarskog savjeta i Ministar narodne odbrane,
Maršal Jugoslavije **Josip Broz-Tito,** s. r.

(Slijede potpisi ostalih ministara)

(Ova Uredba objavljena je u br. 24 »Službenog lista« od 21 aprila 1945 godine).

NAREDBA

O UVOĐENJU JEDINSTVENE PRINOSNE STOPE ZA SVE USTANOVE OBAVEZNOG SOCIJALNOG OSIGURANJA

Član 1.

Za sve ustanove obaveznog socijalnog osiguranja uvodi se jedinstvena prinosna stopa i to:

I Za socijalno osiguranje:

1) za slučaj bolesti 7% od osigurane nadnice;
2) za slučaj nezgode 3% od osigurane nadnice;
3) za penziono osiguranje (iznemoglost, starost, smrt) 9% od osigurane nadnice;
4) za nezaposlenost (berzu rada) 1% od osigurane nadnice.

II Za pravnu zaštitu:

prirez za Radničku komoru 0,3% od osigurane nadnice.

III Doprinos fondu:

za pomoć radničkih i namješteničkih porodica sa djecom 7,7% od osigurane nadnice.

Član 2.

Od ove naredbe izuzimaju se privremeno Bolesnički fond državnog saobraćajnog osoblja i Penzioni fond radnika državnih saobraćajnih ustanova.

Član 3.

Ova jedinstvena prinosna stopa stupa na snagu: na onom području države, na kojem je zamjena okupacijskih novčanica izvršena od 30 juna do 9 jula 1945, dana 1 jula 1945 godine, a na ostalom području dana 1 augusta 1945 godine.

IV br. 1703
27 jula 1945 godine
Beograd

Ministar socijalne politike,
dr. Kržišnik, s. r.

(Ova Naredba objavljena je u br. 54 »Službenog lista« od 31 jula 1945 godine).

NAREDBA

O IZMJENAMA NADNIČNIH (PLATNIH) RAZREDA U USTANOVAMA OBAVEZNOG SOCIJALNOG OSIGURANJA I ODREĐIVANJU JEDINSTVENE TABLICE ZA SVE USTANOVE OBAVEZNOG SOCIJALNOG OSIGURANJA

Član 1.

Na području cijele države propisuje se slijedeća jedinstvena tablica nadničnih (platnih) razreda koja glasi:

Radnici i namještenici			
Razred	Dnevna zarada	Osigurana nadnica	
		dnevna	mjesečna
I	do 36	24	600
II	preko 36 do 48	36	900
III	„ 48 do 60	48	1200
IV	„ 60 do 72	60	1500
V	„ 72 do 84	72	1800
VI	„ 84 do 96	84	2100
VII	„ 96 do 120	96	2400
VIII	„ 120 do 150	120	3000
IX	„ 150 do 180	150	3750
X	„ 180 do 210	180	4500
XI	„ 210 do 240	210	5250
XII	„ 240	240	6000

Član 2.

Za lica uvrštena u prva tri razreda plaća poslodavac sve prinose i prireze iz svojih sretstava, a za lica uvrštena u ostale nadnične razrede plaća:

a) poslodavac polovinu prinosa za slučaj bolesti, cio prinos za slučaj nesreće, dvije trećine prinosa za penziono osiguranje (iznemoglost, starost i smrt), polovinu prireza za nezaposlenost i cio doprinos Fondu za pomoć radničkih i namješteničkih porodica sa djecom;

b) posloprimac polovinu prinosa za slučaj bolesti, jednu trećinu prinosa za penziono osiguranje (iznemoglost, starost i smrt), polovinu prireza za nezaposlenost i cio prirez za pravnu zaštitu (Radnička komora).

Član 3.

Za dobrovoljno osigurana lica, koja za vrijeme bolesti skopčane sa nesposobnošću za rad, imaju pravo na hranarinu, ubiraće se prinosi po IX nadničnom razredu. Za ostala dobrovoljno osigurana lica ubiraće se prinosi po IV nadničnom razredu.

Za lica koja produžuju obavezno članstvo ubiraće se prinosi u onom nadničnom razredu koji odgovara nadničnom razredu posloprimca ili slične struke.

Član 4.

Sve potpore za oboljenja, porođaj, pogrebninu, kao i rente i potpore za slučaj iznemoglosti, starosti i smrti, ako je osigurani slučaj nastupio poslije stupanja na snagu Naredbe, imaju se isplaćivati po odgovarajućim novim nadničnim razredima.

Član 5.

Tablicu novčanih ekvivalenata prinadležnosti u naturi određivaće za svaku federalnu jedinicu Ministarstvo socijalne politike dotične federalne jedinice.

Član 6.

Ova jedinstvena tablica nadničnih (platnih) razreda važi na području države, na kome je izvršena zamjena okupacijskih novčanica u vremenu od 30 juna do 9 jula 1945 godine, od 1 jula 1945 godine, a na ostalom području od 1 augusta 1945 godine.

Član 7.

Ova Naredba stupa na snagu kada se objavi u »Službenom listu Demokratske Federativne Jugoslavije«.

IV br. 1735
27 jula 1945 godine
Beograd

Ministar socijalne politike
Dr. Kržišnik, s. r.

(Ova Naredba objavljena je u br. 54 »Službenog lista« od 31 jula 1945 godine).

RJEŠENJE

O RAZVRSTAVANJU MJESTA PO RAZREDIMA SKUPOĆE

I.

1) U prvi razred skupoće razvrstavamo slijedeća mjesta:

a) u Narodnoj Republici Srbiji: Beograd, Bor, Zaječar, Zvečan, Zemun, Kosovska Mitrovica, Kragujevac, Mačkatica, Niš, Novi Pazar, Novi Sad i Užice;

b) u Narodnoj Republici Hrvatskoj: Gospić, Delnice, Zagreb, Zadar, Karlovac, Slavonski Brod, Split, Sušak i Šibenik;

v) u Narodnoj Republici Sloveniji: Javornik, Jesenice, Kranj, Ljubljana, Maribor, Mežica, Trbovlje i Celje;

g) u Narodnoj Republici Bosni i Hercegovini: Banja Luka, Bihać, Vareš, Doboj, Zenica, Kakanj, Mostar, Sarajevo, Travnik i Tuzla;

d) u Narodnoj Republici Makedoniji: Žostovo, Ohrid, i Skoplje;

đ) u Narodnoj Republici Crnoj Gori: Cetinje.

2) Sva ostala mjesta razvrstavamo u II razred skupoće.

II.

1) Svako novo razvrstavanje mjesta po razredima skupoće izvršiće se na prijedlog vlada narodnih republika. Vlada svake narodne republike dužna je:

a) da za sva mjesta na svom području normira cijene životnim namirnicama i svim ostalim za život potrebnim artiklima;

b) da pribavi obrazložene prijedloge svoga Ministarstva industrije i rudarstva i Zemaljskog odbora Jedinstvenih sindikata radnika i namještenika o tome, koja mjesta na području dotične narodne republike treba da budu razvrstana u I razred skupoće.

2) Sam prijedlog, koji Narodna vlada upućuje saveznom Ministru socijalne politike, treba da sadrži:

a) preglede normiranih cijena na malo, koje će Narodnoj vladi podnijeti mjesni narodni odbori po obrascu Državnog statističkog ureda u Beogradu. U ovim pregledima mjesni narodni odbori dužni su da kod cijene svakog artikla naznače broj i datum odluke, kao i vlast koja je tu cijenu odobrila;

b) indeks troškova života, po obrascu, takođe Državnog statističkog ureda u Beogradu;

v) kratak opis privredne strukture svakog mjesta, koje Narodna vlada predlaže da se razvrsta u I razred skupoće i njegove neposredne okoline, kao i procentualni pregled stanovništva po zanimanju (javna uprava, poljoprivreda, industrija i zanatstvo, trgovina i saobraćaj i ostalo);

g) mišljenje Narodne vlade o obrazloženim prijedlozima njenog Ministarstva industrije i rudarstva i Zemaljskog odbora Jedinstvenih sindikata radnika i namještenika o tome, koja mjesta na području dotične narodne republike treba da budu razvrstana u I razred skupoće.

III.

Razvrstavanje pod I ovog Rješenja važi od 1 januara 1946 godine.

IV.

Ona mjesta, koja su na dan 15 oktobra 1945 godine bila u I razredu skupoće, ostaju u tom razredu i za vrijeme od 16 oktobra do 31 decembra 1945 godine, a mjesta, koja su tada bila u II ili III razredu skupoće, smatraju se da su za to vrijeme bila u II razredu skupoće. Izuzetno, Slavonski Brod se smatra da je od 16 do 31 oktobra 1945 godine bio u II, a od 1 novembra do 31 decembra 1945 godine u I razredu skupoće.

IV br. 150
11 januara 1946 godine
Beograd

Ministar socijalne politike
Dr. A. Kržišnik, s. r.

(Ovo Rješenje objavljeno je u »Službenom listu« FNRJ br 5 od 15 januara 1946 godine).

SADRŽAJ:
